АГРОНОМ

Химиин ашагта хүсые хүдөө ажахыдаа, нэн түрүүн газар эдлүүрилгэдэ үргэн далайсатайгаар хэрэглэхэ гэжэ КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумэй хараалһан асари ехэ программа манай үргэн олон агрономуудай үмэнэ шэнэ, үшөө ехэ харюусалгатай, дайшалхы удхатай зорилгонуудые табиба. Газар баялигаа зүбөөр, ашаг үрэ ехэтэйгээр эдлэдэг болохын тула эдлүүриин бүхы ёһо гуримай эрид хубилгагдажа байһан үедэ агрономуудай үүргэ хэзээ хэзээнэйхиһээ улам үргэдэхэ, мэргэжэн дээшэлхэ болоно.

Тарялангай талмайн бүридэлые тааруу зүбөөр шэлэн зохёохо, үтэгжүүлгэ, уһалалга үргэнөөр эрхилхэ, газараа нягта һайнаар элдүүрилхэ, үрэһэ хорододог бодосуудые, гербицидүүдые наринаар хэрэглэхэ, ургамалай дайсад болохо хорхой шумуулнуудтай, элдэб үбшэнүүдтэй тэмсэхэ гэхэ мэтын гол шухала асуудалнууд имагтал агрономуудай бодото дээрэнь бэелүүлхэ хүдэлмэри болоно. Эдэ бүхы зүйлнүүдые бүтээхын, ажал хүдэлмэри эмхидхэхын хажуугаар, агроном болбол эрдэм шэнжэлгын удха шанартай туршалгануудые саг үргэлжэ хэжэ байха, үйлэдбэридэ түрүү дүй дүршэл, онол аргануудые нэбтэрүүлхэ, өөрынгөө мэргэжэл шадабарииие, оюун бэлигые улам дээшэлүүлхэ уялгатай.

Мэргэжэлтын урда табигдаһан харюусалгатай, шухала зорилгонуудые эрид шууд, аша үрэтэйгөөр бэелүүлжэ, агроном нэрэеэ нэрлүүлжэ, мэргэжэл дүршэлөөр баяжаһан нүхэд манай республикын колхозууд болон совхозуудаар яһала олон гээшэ. Тэдэнэй дунда Түнхэнэй «Сибиряк» колхоздо нилээд олон жэл агрономоор хүдэлһэн, республикын хүдөө ажахын туршалгын станциин директорээр дэбжүүлэгдэһэн нүхэр Стрелков, Хяагтын Погранична совхозой тракторно-тарялан ажалай бригадын бригадир нүхэр Кудинова, Улаан-Үдын управлениин «Маяк» колхозой агроном нүхэр Копылова болон бусад олоной нэрэ алдарые дурдажа боломоор.

Жэшээнь, нүхэр Стрелков Түнхэнэй «Сибиряк» колхоздо 7 жэл агрономоор хүдэлхэ зуураа, шэниисын 8, обёосой 4, ешмээнэй 3, горохой 5 ондоо сортнуудые, бобово ургамалнуудые туршажа үзэһэн байна. Республика дотороо нэн түрүүлэн аммиагтай уһыс үтэгжүүлгэ болгон хэрэглэһэн бэлэй. Тиихэтээ хамта элдэб янзын катогуудаар тарилгын урда тээ, тариһан хойноошье газараа нягтаруулан жэгдэлхэ, тарянай хэлхын газарые хушажа байха үеэр борнойлхо,элдэб болзорто тарилга хэхэ гэхэ мэтын агротехническэ олон туршалга хэһэн байха. Тиигэһэнэйнь үндэһөөр тус колхоз газар эдлэхэ өөрынгөө тусхай системэтэй, севооборотдой боложо шадаһан, ямар ургамалые хэзээ, алинай удаа тарихада һайн байхаб гэһэн шэнжэлхы тобшолол хэнхэй. Иимэ туршалгын аша туһа ехэ. «Сибиряк» колхоз жэлһээ жэлдэ ороохо тарянай, бусад ургамалнуудай үндэр баян, найдабаритай ургаса абадаг болонхой.

Эрдэмтэ-агроном нүхэр Кудинова өөрынгөө уялгые һайнаар бэелүүлдэг. Тракторно-тарялан ажалай бригадые хүтэлбэрилхэ зуураа, агроном нэрэ хүндэеэ дээрэ үргэжэ ябадаг юм. Газар элдүүрилхэ агрономическа гуримые өөрынгөө ажахын эрхэ байдалда зүбөөр тааруулан хэрэглэдэг болонхой. Ороохото ургамалнуудые ямар сагта таряа һаа ган гасуурта дайрагдасагүй байхыень мэдэхэ гэжэ оролдодог нүхэр Кудинова нилээд олохон туршалга хэһэн, энэ талаар һайн үрэ дүн туйлаһан байна.

Гэхэтэй хамта, агроном бүхэн эдэбхи үүсхэлтэйгээр, урагшаа һаналтайгаар хүдэлнэ гэхын аргагүй. Дээдэ һургуулида һурахадаа ойлгожо абаһан эрдэм мэдэрэлээ хүсэндэнь хүргэжэ шадаагүйшүүл үшөөл бии байһаар. Тоо мэдээ суглуулгаар, наряд даабари зохёолгоор, поли дээгүүр хубхай гүйлгэлгөөр өөрынгөө уялгые хизаарладаг нүхэд зарим ажахынуудта дайралдадаг гээшэ. Зарим нэгэн эрдэм наукын туйлалтануудые, түрүү дүй дүршэлые газар тарялан эрхилэлгэдэ нэбтэрүүлхэһээ байтагай, өөһэдөөшье тэрээн тухай хүсэд мэдэхэгүй байдаг.

Манай зарим агрономуудай шэнжэлхы ухаанай туйлалтануудые ажахы дээрээ нэбтэрүүлхэ гэжэ оролдодоггүй байһан ушарые нэгэ иимэ баримта гэршэлнэ. Үйлэдбэриин управленинүүдэй главна агрономуудай дээшэнь хүргэһэн агрономическа тоосоонуудые (Мухар-Шэбэрэйхиһээ бэшые) харахада, агротехническэ ямар нэгэн онол аргаар туршалга хэһэн, шэнэ дүй дүршэл хэрэглэһэн, тэрээгээр амжалта туйлаһан тухай нэгэшье үгэ бэшэгдээгүй байба.

Курска областиин Калиновка тосхоной колхоздо айлшалха үедөө Никита Сергеевич Хрущев агрономой үүргэ тухай иигэжэ заабарилаа һэн: **«Хүдөө ажахые эрхилхэ талаар шэнэ, дээдэ шатада шэлжэн ороходомнай, научна хүдэлмэридэ дуратай, шэнжэлхы бодолтой агроном манда хэрэгтэй болохо. Тиимэ бэшэ һаа, тэрэ урагшаа ябахагүй... Агроном гэзшэ эрдэм наукатай саг үргэлжэ ханилха, эрдэм ухаанай туйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлгын эмхидхэлшэ байха зэргэтэй».** Эдэ үгэнүүд агрономуудай ямар үүргэтэй байха ёһотойе элишэлэн харуулна.

Агроном хадаа поли дээгүүр ходо ябажа байха ёһотой. Тиихэдээ миил ёһын тэдысэ бэшэ, харин ажал хүдэлмэриин ябасые һайса мэдэхэ, дутуу дундануудые элирүүлхэ, агротехническэ шэнэ онол арганууддые шэнжэлэн үзэхэ, һай һайн юумэнүүдые согсолжо, саашадань улам нарижуулан һайжаруулха уялгатай. Нютагайнгаа байгаалиин байдалда тааруулан, агротехническэ шэнэ хэмжээ ябуулга зохёохые оролдохо ёһотой. Тэрэнэй тулада агроном бүхэн өөрынгөө эрдэм мэргэжэлые саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ, научна хүдэлмэритэй, түрүү дүй дүршэл, шэнэ онол арганууддтай танилсажа байха ушартай.

КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленум хүдөө ажахые эрид шууд хүгжөөхэ зорилготойгоор химиин промышленностиие түргэнөөр үргэдхэхэ асари ехэ программа хараалаа. Ойрын жэлнүүдтэ колхоз, совхозууд эдлүүриингээ газарые минеральна үтэгжүүлгэнүүдээр бүрин хангаха аргатай болохонь. Агрономуудай зорилго юуб гэхэдэ, химиин промышленностиин үйлэдбэрилэн гаргаһан минеральна үтэгжүүлгые ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ мэргэжэл шадабаритай болохо уялгатай. Тэрэнһээ гадна, химиин алибаа бодосуудые хэрэглэжэ шадаха болгожо үргэн олон ажалшадые һургаха ехэ үүргэтэй. Таряашадай, механизаторнуудай минеральна үтэгжүүлгэ, элдэб химикадуудые зүбөөр хэрэглэжэ шадаха бололгонь, агрономууд, танайл гарта.

Нүхэд агрономууд! Бүхы мэргэжэл шадабаряа, эдэбхи үүсхэлээ, хүсэлэл оролдогоёо элсүүлэн, газар баялигаа ашаг үрэтэйгөөр эрхилхэ, хүдөө ажахын продуктнуудые улам элбэг дэлбэг болгохо хэрэгтэ зорюулыт. Олоной хүсэ элсүүлэн эмхидхэхэһээ гадна, мүн үйлэдбэриин ёһотойл технолог, шэнэ юумэ үүсхэгшэ, бэрхэ туршалгашан гүүлхээр ажаллыт!

БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 6 (10374) | 1964 оной январиин 8, среда | Сэн 2 мүнгэн

Н. С. Хрущев, К. Т. Мазуров Польшоһоо нютагаа бусаба

ВАРШАВА, январиин 6. (ТАСС). Январиин 5-най амаралтын үдэр, КПСС-эй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой, КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гэшүүндэ кандидат, Белоруссиин компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь К. Т. Мазуровай Польшын Арадай Республикада айлшалалгын һүүлшын үдэр хүндэтэ айлшадай хүндэлэлдэ сайлалга хэгдэһэн байна. Сайлалга дээрэ ПОРП-ын ЦК-гай нэгэдэхи секретарь В. Гомулка, ПНР-эй гүрэнэй соведэй түрүүлэгшэ А. Завадский, Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Ю. Циранкевич, ПОРП-ын ЦК-гай политбюрогой гэшүүд З. Клишко, И. Лога-Совиньский, А. Рапацкий, М. Спыхальский гэгшэд байлсаба. Тэрэшэлэн СССР-һээ ПНР-тэ байдаг элшэн сайд А. Б. Аристов байлсаа.

Сайлалга хани ёһоной оршон байдалда үнгэрөө.

Январиин 5-най үдэшэ нүхэд Н. С. Хрущев, К. Т. Мазуров Ольштынска воеводствоһоо Варшава дээгүүр гаража, Эхэ ороноо бусаба. Варшавадахи Гданьска вокзал дээрэ хүндэтэ айлшадые нүхэд В. Гомулка, А. Завадский, Ю. Циранкевич, С. Ендриховский, И. Лога-Совиньский, Э. Охаб, А. Рапацкий, М. Спыхальский, ПНР-эй гүрэнэй соведэй болон правительствын гэшүүд, партийна болон гүрэнэй элитэ ехэ ажал ябуулагшад үдэшэһэн байна.

Польско-советскэ гүрэнэй хилэ хүрэтэр Н. С. Хрущев, К. Т. Мазуровые ПОРП-ын ЦК-гай политбюрогой гэшүүд И. Лога-Совиньский, А. Рапацкий, тэрэшэлэн СССР-һээ ПНР-тэ байдаг элшэн сайд А. Б. Аристов үдэшэһэн байна.

ВЦСПС-эй ПРЕЗИДИУМДЭ

Үхибүүдэй амаралта тухай профсоюзуудай анхарал оролдолго

«Хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай үхибүүдэй 1963 оной зунай амаралтын дүнгүүд ба 1964 ондо хүүгэдые пионернүүдэй лагерьнуудта эльгээхэ түсэб тухай» тогтоол ВЦСПС-эй президиум батлан абаба. Үхибүүдэй амаралта эмхидхэхэ талаар профсоюзуудай Соведүүд болон комитедүүд горитой хүдэлмэри хээ гэжэ тогтоол соо тэмдэглэгдэнэ.

Ажахын органуудтай хамта городуудһаа хажуу тээ байрлаһан 6600 шахуу, городууд соо байрлаһан 3 мянга гаран пионерскэ лагерьнууд саг соогоо бэлэдхэгдээд нээгдэһэн байгаа. Зунай үедэ тэндэ 4.681 мянган үхибүүд амараа. Энэнь түсэбөөр хараалагдаһанда орходоо 456 мянгаар олон болоно.

Украинын, Белоруссиин, Казахай, Латвиин ССР-нүүдтэ, Ленинградска, Свердловско, Челябинска, Сахалинска, Амурска областьнуудта ажалай болон амаралтын лагерьнууд, мүн совхоз, колхозуудай болон предприятинуудай хамһабариин ажахынуудай туһаламжаар байгуулагдаһан комсомол-залуушуулай лагерьнууд олоор хүдэлһэн байна.

Энээнтэй хамта үхибүүдэй зунай амаралта үнгэргэхэ талаар профорганизацинуудай ажал ябуулгада горитой дутагдалнууд бии байгаа гэжэ энэ тогтоол соо тэмдэглэгдэнэ. Профсоюзуудай Белгородско, Волгоградска промышленна областной соведүүд, Калужска, Эрхүүгэй, Омско хүдөөгэй соведүүд, Дагестанай болон Хальмагай областной соведүүд пионернүүдэй лагерьнуудта үхибүүдые эльгээхэ түсэбөө дүүргээгүй.

ВЦСПС-эй президиум 1964 ондо городуудһаа хажуу тээ, городуудта байрлаһан, аяншалга-элүүржүүлгын лагерьнуудта, ажалай болон амаралтын лагерьнуудта амархынь тулада үхибүүдые зунай сагта эльгээхэ түсэб баталаа. Ерэхэ зунай амаралтада лагерь бүхэниие майн 25 хүрэтэр бэлэн болгохо гэһэн зорилго табигдаа. Лагерьнууд заабол июниин 10 хүрэтэр хаа хаанагүй нээгдэһэн байха ёһотой. Туризмын талаар центральна республикануудай болон нютаг нютагуудай соведүүд 13—16 наһатай үхибүүдтэйнь хамта түрэлхидтэ зорюулан пароходоор тусхай аяншалга эмхидхэхэ, тэрэшэлэн Крым, Кавказ, Ленинград, Киев болон бусад городуудта поездоор аяншалха хэрэг эмхидхэхэ уялгатай.

(ТАСС).

★

Энэ зураг дээрэ һуугша залуу басаган Галина Бадмаева аяар холын Захаамин нютагһаа һая Улаан-Үдэ городто үнгэргэгдэһэн залуу хонишодой республиканска ехэ хурагдаанда хабаадалсахаар ерэһэн байна.

Галя Бадмаева «Победа» колхозойнгоо хонишон боложо хүдэлһөөр хоёрдохи жэлээ ажаллажа байна. Тиихэ үедөө ажалша бэрхэ малшан болохо байһанаа габшагай ажалаараа гэршэлэн харуулаа. Иигэжэ нютагаархиниинь энэ ехэ суглаанда хабаадахыень тэрээндэ найдаба ха юм.

Л. ХАЙДУРОВАЙ фото.

★ ★

Үүсхэлшэдэй жэшээгээр

«Коммунизм» колхозой 2-дохи отделениин коммунис ажалай гүүртын һаалишад арга боломжонуудаа тодорхойлжо, шэнэ уялгануудые хараална.

Эдэ һаалишад кабанскынхидай үүсхэлые дэмжэхэ зуураа, һү ехээр һааха социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэжэ шиидэбэ.

Долоон жэлэй табадахи жэлдэ энэ һаалиин гүүртэ горитой амжалта туйлаһан байгаа. Һү һааха жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид, ноябриин 7-до дүүргээ һэн. 197 мянган литр һү һааха һаа, 199 мянгада хүргэһэн байха юм. Мүн гүрэндөө түсэбһөө гадуур 40 мянган литр һү тушаагаа.

Коммунис ажалай гүүртын һаалишан Мария Ринчинова үнгэрэгшэ жэлдэ үнеэн бүриһөө 2080 литр һү һаагаа. Кабанскын һаалишадай бэшэгтэй танилсаад байхадаа, 1964 ондо үнеэн бүриһөө 2100 литр һү һааха уялга абанхай.

1964 ондо энэ гүүртынхид үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ 142 мянган литрээр ехэ һү һааха уялга абаба.

Ц. Сагалеев.

Зэдэ.

Хүдөө ажахыда химиин туйлалтануудые үргэнөөр хэрэглэжэ, ороохо тарянай, мүн бусад ургамалнуудай ургасые дээшэлүүлхэ гэһэн шухалын шухала зорилго КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумдэ табигдаа. Энэнь хүн бүхэнэй урма зоригые бадаруулна, саашанхи амжалтануудта зоригжуулнашье.

Түрэл партиингаа табиһан асари ехэ зорилгонуудые зүбшэн хэлсэжэ байхадаа хүдөө нютагаархид хэжэ байһан хүдэлмэри, һанамжа болон дурадхалнуудаа редакцидамнай мэдээсэнэ.

Мүнөөдэр Кабанскын управлениһээ хэдэн хүнүүдтэ үгэ үгэнэбди.

Баян ургаса туйлаха аргатайбди

Иигэжэ кабанскынхид мэдүүлнэ

В. И. КУШНИН—Оймороой совхозой хоёрдохи отделениие эрхилэгшын уялгые дүүргэгшэ:

— КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумэй шиидхэбэринүүдые совхозоймнай ажалшад, коммунистнууд һайшаан дэмжэнэ. Орон доторoo химическэ промышленностиие хүгжөөлгэ хадаа хүдөө ажахын продуктнуудые элбэгжүүлхэ хэрэгтэ тон удха шанартай. Манай совхоз газар тарялангаа һайса үтэгжүүлжэ, жэл бүри баян ургаса туйлажа байхаар хараална. Тусхайлан хэлэхэдэ, ганса манай отделени энэ жэлдэ тарялан дээрэ 2—3 дахин ехэ үтэгжүүлгэ гаргаха болоно. Тиихэдэ 100 гектар хартаабха таригдаха полидо га бүриин 35—40 тонно наг шэбхэ зөөгдэхэ юм. Мүнөө үедэ хоёр мянгаад тонно наг шэбхэ зөөгдэнхэй. 1964 ондо гектар бүриһөө дунда зэргээр 100 центнерһээ бага бэшэ хартаабха хуряажа абаха зорилготойбди.

Тус совхозой нэгэдэхи отделенидэ баһал ехэ хүдэлмэри ябуулагдаха. **Отделениие эрхилэгшэ нүхэр Трескин** мэдээсэхэдээ, отделенимнай 1964 оной тарилгые һайн бэлэдхэлтэйгээр угтаха гэжэ хөөрэнэ. Эндэхид үрэһэ хүрэнгөө дүүрэн хаажа абанхай. Бүхы үрэһэниинь сэбэрлэгдэжэ, тарилгын шанарта хүргэгдөө. Энээнтэй хамта горох тариха газар үргэдхэгдэхэ. Хэрбээ тэрэ нёдондо 200 гектарта таригдаһан байбал, 1964 ондо 350 гектар болгогдохо юм.

Е. П. ЖИЛИН—Шергинскэ совхозой нэгэдэхи отделениин бригадир:

—Партиингаа табиһан зорилгонуудые һайшаанабди. Минеральна үтэгжүүлгэ ехээр гаргадаг болохо гэдэг зүбтэй. Юуб гэхэдэ, манай совхозшье газараа багаар үтэгжүүлдэг. Үрэжэлтэй һайн болгогдоогүй газарта жэл бүридэ тарилга хэжэ байхада хаанаһаа ургаса абтахаб! Ушар тиимэһээ манай бригада арга боломжонуудаа һайса хэрэглэжэ, баян ургаса ургуулха зорилготой. Энэ жэлдэ ороохо тарянай ургасые 25—30 процентээр ехэдхэхэбди.

Пропагандистнар һуралсана

Хүдөөгэй партком пропагандистнарай һуралсалда ехэ анхарал хандуулна. Орлик тосхоной пропагандистнар ээлжээтэ семинартаа сугларба. Тэндэ парткомой пропагандист нүхэр П. С. Урбаев КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумэй шиидхэбэринүүд тухай һонирхолтой элидхэл хээ. Багша З. Б. Аюшинова пропагандистын уран хурса үгэ тухай, Орлигой партийна кабинедые даагша Д. Б. Шарастепанов нютагай пропагандистнарай ажалай зарим дүнгүүд тухай элидхэбэд.

Мүн нүхэд В. Д. Серебренников, Д. Д. Ошоров элидхэлнүүдые хээ.

Түрүү пропагандистнар М. Д. Пронтеев, А. П. Налханов гэгшэд өөһэдынгөө дүй дүршэл тухай хөөрэбэ.

В. Галсанов.

ЯАРАХААР БОЛОО

Тарялан, сабшалан дээрэ шэбхэ зөөхэ оньһожоруулагдамал бригада Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо эмхидхэгдэһээрнь һараһаа үлүүхэн саг үнгэрбэ. Шэбхэ ашаха түхеэрэлгэ, бульдозер, шэбхэ зөөхэ тэргэнүүд, 3 «Беларусь» трактор болон бусад шухала хэрэгсэлнүүд бригадада даалгагдаһан юм.

Һүүлэй мэдээгээр эндэ бүхыдөө 2000 тонно шэбхэ гол түлэб кукуруза тариха газарта, зариманиинь нуга сабшаланда гаргагдаа. Нэгэдэхи бригадын кукурузашан Б. Лудуповай харюусалгата 118 га газар дээрэ 1100 тонно шэбхэ гаргагдаад байна. Мүн кукурузашад Т. Тободоевой, П. Петровой, луговод Ц. Жамбаловай участогуудта горитой шэбхэ гаргагданхай.

Гэбэшье шэбхэ зөөлгые улам түргэдхэхэ аргатай аад, бригадын гэшүүд эдэбхи хэшээл багатайгаар ажаллана гэхээр. Үдэртөө дунда зэргээр бүхы 60 тонно тухай шэбхэ гаргагдана. Бульдозер погрузчик хоёрые дүүрэн хүсөөрнь хэрэглэхын түлөө үшөө 3—4 автомашина энээндэ табиха хэрэгтэй. Гэхэ зуура, колхозой табан автомашина резинэгүй гээд зогсоогдошонхой, хоёр машинань заһабариһаа үшөө гараадүй.

Наг шэбхэсэ саг соонь дууһан хэрэглэдэггүй шалтагаанһаа нёдондо бага ургаса хуряаһанаа, гектарай миил 68 центнер кукурузын набша абаһанаа колхозой хүтэлбэрилэгшэд мүнөө мартаха ёһогүй. Яаралтай хэмжээ абажа, шэбхэ гаргаха хүдэлмэреэ түргэдхэхэ бээзэ гэжэ найдахаар.

Д. Дугаров.

Хяагта.

ЗАЛУУ ХОНИШОД, МҮРЫСӨӨНДЭ ЖАГСАГТЫ!

Иимэ уряатайгаар республикын залуу хонишодой 2-дохи слёт һаяхан болоо

Түсэбтэ долоон жэлэй 5-дахи жэл үнгэрбэ. Хүн бүхэн хэһэн, бүтээһэн ажалаа согсолон хаража, шэнэ жэлдэ бэелүүлхэ зорилгонуудаа тодорхойлно. Иимэ хүсэлтэйгөөр Буряад ороной нютагуудһаа залуу хонишод, комсомолшууд Улаан-Үдэдэ сугларһан, амжалтануудаа арьбадхаха, дутагдалнуудаа усадхаха гэжэ хэлсэһэн байна.

Үнгэрэгшэ жэлдэ 1166 залуу хүбүүд, басагад хонишоноор, 2000 эдиршүүл сакманщигуудаар хүдэлжэ гараһан байха юм. Энэмнай айхабтар ехэ хүсэн лэ!

Илангаяа Баргажанай үйлэдбэриин управлениин ажахынуудта залуушуул, комсомолшууд хонин ажалда олооро хүдэлнэ. 1963 оной һүүл багаар эндэхи комсомолой организацинуудай үүсхэлээр хүбүүд, басагад хонишон боложо гараһан. Мүнөө эндэ 513 залуушуул, тэрэ тоодо 239 комсомолшууд хонин ажал дээрэ хүдэлнэ.

Залуу хонишодой дунда шэн зоригто ажалаараа шалгарһан хүбүүд, басагад олон. Тэдэнэрэй дунда Ахын Кировэй нэрэмжэтэ колхозой хонишон Ким Базаров үнгэрэгшэ жэлдэ 100 хонин бүриһөө 102 хурьга түлжүүлээд, 1964 ондо—105 хурьга томо болгожо тушаахаар зоригжонхой.

Республикын суута хонишон Шалсама Цыремпилова Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздоо (Баргажан) залуу хонишодой бригадые хүтэлбэрилдэг. Дүршэл ехэтэй хонишоной хүтэлбэри доро залуушуул омогтой зоригтойгоор ажаллана. Залуушуул Ольга Сангадиева, Хубисхал Очиров гэгшэд нүхэр Цыремпиловагай баян дүй дүршэлые халан абажа байнхай. Энэ бригадын хонишод һүүлэй 5 жэлэй туршада жэлдээ 100 хонин бүриһөө 100—109 хурьга түлжүүлжэ, хонин бүриһөө 4,1 килограмм нооһо хайшалһан.

Чисаанын совхоздо (Хори) залуу хонишод Цыдып Норбоев, Роза Намжилова гэгшэд суурхана. Роза басаган 10-дахи класс дүүргээд эхэтээ хүдэлхэ зуураа, үнгэрэгшэ жэлдэ хонин бүриһөө хурьга түлжүүлжэ, 4 килограмм нооһо абаһан байна.

Тэдэ түрүүшүүл һаяхан Улаан-Үдэдэ болоһон республикын залуу хонишодой 2-дохи слёдто магтуулжа, үнэтэ шан хайрада хүртөө.

ВЛКСМ-эй обкомой секретарь нүхэр **Иванов** залуу хонишодой хүдэлмэриин дүн гаргахатаяа хамта колхоз, совхозуудай хонин ажалда бии байгаа дутагдалнуудта тогтоод, 1964 ондо түл һайнаар абажа, хонин һүрэгөө олошоруулхын түлөө социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхые уряалба.

Республикын колхоз, совхозуудта жэлһээ жэл бүри олон хонин һубайрна, хурьгад олоороо гарзална. Энээнэй уршагһаа 1963 ондо 100 хонин бүриһөө оройдоол 60 хурьга түлжүүлэгдөө бшуу. Тиимэһээ залуу наһанай зали хүсые хонин ажал хүгжөөлгэдэ зорюулха аргагүй хэрэгтэй болоод байна. Мүнөө дээрээ республикын 5 мянган хонишодой дунда оройдоол 1200 комсомолшууд, залуушуул ажаллана. Энэ тон бага гээшэ.

Хонин ажал дээрэ хүдэлдэг залуушуулай, комсомолшуудай тоо хоёр дахин олошоруулха гээшэ Буряадай комсомолой организациин дайшалхы хэрэг болоно.

* * *

Шэнэ түл абалгада залуушуул олоороо хабаадажа, хурьгадаа гарзагүйгөөр түлжүүлхын түлөө бүхы хүсөөрөө оролдохобди гэжэ слёдто хабаадаһан хонишон бүхэн мэдүүлээ.

Н. Найданов—ВЛКСМ-эй Хориин хүдөөгэй үйлэдбэриин комитедэй секретарь:

— Үнгэрһэн 4 һарын туршада мал ажалда хүдэлхөөр 176 залуу хүбүүд, басагад, тэрэ тоодо 83-ниинь хонишоноор ажаллахаар гараа. Залуу хонишодой бригаданууд коммунис ажалай нэрэ зэргын түлөө тэмсэнэ. Эхэ хонидые хонишон бүхэндэ даалгажа үгөөд, жэжэ бүлэгөөр байлгажа түл абаха арга хаа хаанагүй хэрэглэгдэнэ. Түл абалгын үедэ хонишодой культурна эрилтые хангахын тула Чисаанын совхозой хүтэлбэрилэгшэд комсомолой организациин мэдэлдэ тусхай автомашина үгөө. Январиин 10-һаа майн 15 болотор хүдэлхөөр 250 сакманщигууд колхоз, совхозуудта гарахаяа байна.

Д-С. Цыбиков—Зэдын Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой хонишон:

— Гурбадахи жэлээ хонишоноор ажалланаб. Отарынгаа хонидто өөһэдынгөө хүсөөр 600 центнер үбһэ, 300 центнер зелёнко болон бусад тэжээл бэлдээбди. Хонидоо өөһэдөө искусственна аргаар үрэжүүлээ һэмди. 1964 ондо 100 хонин бүриһөө адагынь 95 хурьга түлжүүлжэ, хонин бүриһөө 3 килограмм нооһо хайшалхабди.

Н. Пурбуев—Улаан-Үдын үйлэдбэриин управлениин «Коммунизм» колхозой хонишодой бригадын бригадир:

— Манай бригадада 48 хонишон ажаллана. Энэ жэлдэ өөһэдынгөө хүсөөр үбһэ, тэжээлээ бэлдээбди. 500 га сабшалан манда даалгагданхай.

Түл абахын хажуугаар хонидой нооһо саг соонь, һайн шанартайгаар хайшалжа абаха шухала. Би хоёр жэлэй туршада хонидоо оренбургын аргаар хайшалнаб. Үдэртөө 8 час хүдэлхэдөө 110 хони хиргадаг гээшэб. Энэ аргаар залуу хонишон бүхэн нооһо хайшалжа һуряал.

К. Бадмаев—ВЛКСМ-эй Баргажанай хүдөөгэй комитедэй секретарь:

— Комсомол, залуушуулай бригадануудые дүтэ дүтэ байрлуулжа, хоорондонь комсомолшуудай бүлэг байгуулаад, культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэри, һуралсал эмхидхэхэдэ зохид байха һэн. Тиимэ нэгэ бүлэг Харасун гэжэ газар эмхидхээд байнабди.

Слёт дээрэ Хяагтын совхозой хонишон Б. Буянтуев, Түнхэнэй Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонишон Б. Шагланов Улаан-Үдэ городой предприятинуудһаа, хүдөө ажахын институт болон техникумһээ сакманщигуудаар урдань хүдэлһэн, мүнөөшье гарахаяа байһан комсомолшууд үгэ хэлэжэ, шэнэ түл һайнаар томо болгоходо туһалха байһанаа мэдүүлээ.

Энэ жэлдэ хонин бүриһөө хурьга абажа түлжүүлхын түлөө социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхые республикын бүхы залуу хонишодто уряа бэшэгээр слёдто хабаадагшад хандаба. Мүн залуу хонишодой социалис мүрысөөнэй гурим баталагдаа.

* * *

Социалис мүрысөөндэ һайн амжалта туйлаһан ВЛКСМ-эй хүдөөгэй үйлэдбэриин комитедүүд ВЛКСМ-эй ЦК-гай Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаха, «Коммунизм байгуулагшын дэбтэртэ» бэшэгдэхэ юм. Түл абалгые һайнаар эмхидхэһэн комсомолой эхин организацинууд ВЛКСМ-эй обкомой Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаха, 100 түхэриг сэнтэй спортын хэрэгсэлнүүдээр урмашуулагдаха.

Мүрысөө һайнаар эмхидхэжэ, амжалта туйлаһан колхоз, совхозуудай комсомолой эхин организацинуудай секретарьнар ВДНХ-да ошохо путёвкоор шагнагдаха байна.

Уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэһэн залуу хонишод «мал ажалай залуу мастер» гэһэн нэрэ зэргэтэй боложо, Буряадай комсомолой организациин тогтоһоор 40 жэлэй ойн баярта Улаан-Үдэ городто болохо найрта хабаадаха эрхэ олохо, 50 түхэригэй мүнгэн шанда хүртэхөөр тогтоогдоо.

Хурьга түлжүүлгэдэ ажаллаһан залуу сакманщигууд социалис уялгаяа һайнаар бэелүүлбэл, ВЛКСМ-эй обкомой Хүндэлэлэй грамотаар, 25 түхэриг мүнгөөр шагнагдаад, Буряадай комсомолой тогтоһоор 40 жэлэй ойн баярта хабаадаха болоно.

Залуу хонишод, сакманщигуудай мүрысөөнэй дүн 1964 оной июниин 1-нэй байдалаар согсологдохо юм.

Б. ГЫЛЫКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: республикын залуу хонишодой слёдто хабаадагшад (зүүн гарһаа) Хяагтын совхозой хонишон В. Байзуров, Зэдын Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой залуу хонишон С. Мункоев, мүн эндэхи «Красный Октябрь» колхозой хонишон Ц. Д. Далаев, «Коммунизмын зам» колхозой хонишон П. Хандуев.

Л. ХАЙДУРОВАЙ фото.

ТҮРҮҮ АЖАХЫНУУДАЙ ЗЭРГЭДЭ ГАРАХА!

КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, хүдөөгэй ажалшад хүдөө ажахын продуктнуудые улам ехээр абадаг болохын түлөө шэнэ хүсэтэйгөөр тэмсэжэ байна. Гээгдэнги колхоз, совхозуудай экономикые хүгжөөн дэбжээхэ гээшэ шухала, хойшолуулашагүй хэрэг болонхой. hүүлэй үедэ энэ талаар нилээд ехэ хүдэлмэри хэгдээ. «Гээгдэнги колхоз, совхозуудай экономикые хүгжөөн дэбжээхэ зарим асуудалнууд тухай» Н. С. Хрущевой бэшэг, тэрээн соо хэгдэhэн зууршалганууд хадаа хүдөө ажахын үйлэдбэриие улам саашадань хүгжөөхэ талаар хэрэглэгдээгүй байhан нөөсэ болон арга боломжонуудые элирхэйлэн тодоруулха арга партийна организацинуудта олгоо.

Гэбэшье бүхы юумэн хэгдээ бэшэ, хэдэ хэдэн районуудта үсөөн бэшэ гээгдэнги ажахынууд бии байhаар. Гэхэ зуура, КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленум дээрэ тон зүб хэлэгдэhэнэй ёhoop, бата бэхи, түрүү ажахынуудай хажуугаар экономическа талаараа hула колхоз, совхозуудай манайда бии байха бодото шалтагаан, эрхэ байдал үгы гээшэ. Ямар нэгэн ажахын гээгдэл нэн түрүүн хүтэлбэрилхы кадрнуудай — колхозуудай түрүүлэгшэгэр, совхозуудай директорнууд, агрономууд, зоотехнигүүдэй шадабаряар, тэрэшэлэн механизаторнууд—трактористнууд, комбайнернуудай hула байhанаар тодорхойлогдоно.

«Гээгдэнги колхозуудые хүгжөөн дэбжээхэ бүхы хүдэлмэриие эдэ ажахынуудта эльгээгдэхэ эрдэм hургуулитай, бэлэдхэлтэй, hайн эмхидхэлшэдые шэлэн олохо хүдэлмэриhөө эхилхэ, тэдэниие колхозуудай түрүүлэгшэнэрээр hайшаан зууршалха хэрэгтэй. Тэрэшэлэн агроном, зоотехнигүүдые шэлэн олохо механизаторнуудаар туhалха хэрэгтэй» гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев хэлээ hэн.

Совет хүдөө тосхон оюун бэлигтэй эмхидхэлшэдээр, хүн зондоо хүндэтэй хүтэлбэрилэгшэдөөр баян. Орон доторoo мэдээжэ болоhон колхозуудай түрүүлэгшэнэр В. В. Грачев, В. М. Кавун болон бусадай хүдэлмэри КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленум дээрэ үндэрөөр сэгнэгдээ. Гээгдэнги ажахынуудые толгойлходоо тэдэнэр колхоз, совхозуудаа богонихон болзор соо түрүүшүүлэй зэргэдэ гаргаhан байна. Украинын коммунистнууд М. Д. Белоус, В. З. Тура, С. И. Переяславский, Ф. Т. Лепилин, С. К. Бойцун, И. А. Савченко, И. М. Медынский, С. И. Оноприенко, П. П. Черненко, Л. М. Крицин болон бусадай нэрэ алдараар омогорхохо ёhooроо омогорходог. hайн hайхан патриотизм гаргажа, тэдэнэр түрүү ажахынуудhaa, районууд болон областьнуудай организацинуудта эзэлдэг байhан харюусалгатай тушаалнуудhaa болижо, гээгдэнги колхоз, совхозуудта хүдэлхэеэ ошоhон байха юм. Тэдэнэй хүтэлбэрилдэг ажахынууд мүнөө гайхамшаг үрэ дүнгүүдые туйлаhхай.

Олохон парткомууд, үйлэдбэриин управленинүүд экономическа талаараа hула ажахынуудые гээгдэлhээнь гаргаха талаар тодорхой хэмжээ ябуулгануудые хараалаа, тэдээндэ мэргэжэл шадабаритай хүтэлбэрилэгшэдые шэлэн олоо, бригада болон фермэнүүдые дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэдээр бэхижүүлээ, коммунистнууд болон комсомолшуудые үйлэдбэриин шиидхэхы участогуудта хубаарилан табяа. Эдэ бүгэдэ урдань гээгдэжэ ябаhан ажахынуудай ажал ябуулгада hайнаар нүлөөлhэн байна.

Зарим ажахынуудые гээгдэлhээнь гаргаха талаар ябуулдаг бодомжотой, оролдосотой хүдэлмэриин үльгэр жэшээ Винницкэ областиин Хмельницкиин үйлэдбэриин управлениин партийна комитет болон мэргэжэлтэд харуулна. Тэдэнэр колхозуудые хүтэлбэрилхы кадрнуудаар бэхижүүлхэ асуудалда гол анхаралаа хандуулhан байна. hүүлэй үедэ тэрээ руу 49 мэргэжэлтэд эльгээгдээ.

Управлениин түрүү ажахынууд экономическа талаараа hула колхозуудые шефтээ абаад, тэдээндэ али бүхы туhаламжа үзүүлжэ байдаг. Гээгдэнги ажахынуудай материально-техническэ үндэhэ hуури нилээд бэхижүүлэгдээ, ажалай эмхидхэл hайжаруулагдаа. Управлениин мэргэжэлтэд, партком экономическа талаараа hула бүхы колхозуудые хоёр жэлэй турша соо түрүүшүүлэй хэмжээндэ хүргэхэ гэhэн зорилго урдаа табинхай. Хмельницкиин управлениин эдэбхи үүсхэлтэй хүдэлмэриие КПСС-эй Центральна Комитет hайшаагаа, энэ хүдэлмэринь ороной бүхы районуудай хүдөөгэй ажалшадта hайн үльгэр жэшээ боложо үгөө.

Экономическа талаараа гээгдэнги ажахынуудые бэхижүүлхын түлөө тэмсэл эршэмтэйгээр, эмхи гуримтайгаар хаа хаанагүй ябуулагданагүй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Колхоз, совхозуудта үдэр бүриин, оролдосотой шанга эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулхын орондо хэдэ хэдэн хизаар, областьнуудта юрэнхы шиидхэбэри бэшэлгэ болон баталан абалгаар хүдэлмэреэ хизаарлаhан байха юм. Эндэхи партийна организацинууд гээгдэнги ажахынуудта али бүхы бодото туhаламжа үзүүлхэ тухай ёhотойл анхарал оролдолго гарганагүй.

Жэшээлхэдэ, Ярославска областиин ажахынуудай дүрбэнэйнь нэгэ хуби гээгдэжэ ябаhaap. Гэхэтэй хамта энэ областиин хэдэ хэдэн үйлэдбэриин управленинүүдтэ тэдэнэй экономикые бэхижүүлхын тулада мүнөөшье мүртэй хүдэлмэри хэгдэнэгүй. Тутаевска үйлэдбэриин управленидэ (парткомой секретарь Ю. Г. Никитин, управлениин начальник В. Ф. Щенников) гээгдэнги колхоз, совхозуудай экономикые хүгжөөн дэбжээхэ хэмжээ ябуулгануудые табихадаа ёho тэдыгээр хандаhан байха юм. Эдэ хэмжээ ябуулганууды табилгада олохон тарияашад, малшад хабаадалсаагүй, ажахынуудаа хайшан гээд, ямар аргаар гээгдэлhээ гаргаха тушаа тэдэнэр ёhoop мэдэхэгүй байба.

Гээгдэнги ажахы бүхэндэ тохёолдоhон байдалые үшөө дахин гүнзэгыгөөр, тодорхойгоор шалган тодоруулха, тэрээндэ эмхидхэлэй болон материально-техническэ али бүхы туhаламжа үзүүлхэ гээшэ партиин хүдөөгэй крайкомууд, обкомуудай, парткомууд болон үйлэдбэриин управленинүүдэй зорилго мүн болоно. Гээгдэнги ажахынуудта hайн дураараа ошоод, тэдэнэй хүдэлмэриие hайжаруулха хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм ухаагаа зорюулдаг түрүү колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй патриотическа үүсхэлые али болохоор дэмжэхэ хэрэгтэй. Имагтал hүүлшын үедэ Россин Федерациин Курска, Рязаниин болон бусад областьнуудай, Украинын, Белоруссиин, Молдавиин, Азербайджанай болон бусад республикануудай гээгдэнги хэдэн арбаад ажахынуудые дүй дүршэлтэй, эршэмтэй шамбай эмхидхэлшэд, мэргэжэлтэд хүтэлбэрилдэг болоо.

Партийна комитедүүд, үйлэдбэриин управленинүүд гээгдэнги ажахынуудта имагтал кадрнуудые шэлэн олохо бэшэ, харин хүдэлмэридэнь тэдээндэ бодото туhаламжа хүргэхэ уялгатай. Мүнөө хүдөө ажахыда хими хэрэглэхэ, газараа ехээр уhалдаг болохо, оньhожоруулга үргэлжэ дээрэнь нэбтэрүүлхэ тушаа ехэ хэмжээнүүдэй абтажа байhан үедэ колхозууд, совхозуудай бүхы хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдые агрохимиин эрдэм мэдэрэлээр, газар таряалан болон мал ажал эрхилхэ түрүү дүй дүршэлөөр зэбсэгжүүлхэ гээшэ угаа шухала. Хүдөөгэй ажалшадые олоор hургахын тулада үбэлэй саг хаа хаанагүй хэрэглэхэ хэрэгтэй.

Хэдэ хэдэн ажахынуудай гээгдэл хадаа техникые хангалтагүйгөөр хэрэглэhэнтэй, механизаторнуудай ажал шадабаригүйгөөр эмхидхэhэнтэй, тэдэнэй тулюур мэргэжэл шадабаритай байhантай холбоотой гэжэ дүй дүршэл харуулна. Ушар иимэhээ хоёр халаанда хүдэлдэг байха механизаторнуудаар колхоз, совхоз бүхэниие хангахын тулада, ажалай түрүү арга методүүдые бүхы трактористнууд, комбайнернуудай hайнаар шудалхын тулада бүхы хэмжээ абаха шухала. «Сельхозтехникын» түрүү отделенинүүд гээгдэнги ажахынуудые техническэ талаар үргэлжэ дээрэнь хангажа байдаг, тэрээ руу нүүдэл мастерскойнуудые эльгээгээд, тэдээндэ дүй дүршэлтэй механизаторнуудые даалгадаг байха юм. Эгээл иимэ тодорхой туhаламжа мүнөө эдэ ажахынуудта хэрэгтэй бшуу.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг үрэ ехэтэйгээр эрхилхэ, газарай гектар бүриhөө хямда сэнтэй продукци эгээл ехээр абаха гээшэ зарим колхоз, совхозуудые гээгдэлhээнь гаргаха гол шухала асуудал мүн болоно. Ямар аргаар хүдөө ажахын ургамалнуудай ургасые дээшэлүүлхэ, бардам хүрэхэ үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ, мал ажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ тухай экономическа талаараа hула ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, бүхы ажалшад hайнаар ойлгохо, мэдэхэ уялгатай. Минеральна үтэгжүүлгэнүүдые аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэдэг болохын, органическа үтэгжүүлгэнүүдые шадаал hаа ехээр бэлэдхэхын тулада бүхы шухала юумэ хэхэ хэрэгтэй. Нэгэшье үдэрөө гээнгүйгөөр хабарай тарилгада эршэмтэйгээр бэлэдхэхэ, машина бүхэниие заhабарилха, үрэhэ хүрэнгэеэ сэбэрлэхэ, кадрнуудые hургаха шухала.

КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумэй шиидхэбэринүүдээр бадаруулагдаhан колхознигуудай болон совхозуудай хүдэлмэришэдэй ажалайнь эдэбхиие толгойлхо, хүдөө ажахые улам саашадань хүгжөөн дэбжээхэ хэрэгтэ тэдэнэй хүсэ шадалые элсүүлхэ гээшэ партийна организацинуудай шухалын шухала зорилго мүн.

(«Правдын» январиин 6-най түрүү бэшэг).

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

КОММУНИСТНУУД—ҮЙЛЭДБЭРИИН ГОЛ ГАЗАРНУУДТА

КПСС-эй ЦК-гай 1962 оной ноябриин Пленум болотор манай заводой партийна организацида нэгэшье партийна группа байгаагүй юм hэн. Олохон коммунистнууд саг үргэлжын, саг зуурыншье партийна даабари үгы, ниитын хүдэлмэридэ хабаадуулагдадаггүй байгаа бшуу. Энээн дээрэhээ боложо коллективэй дунда политическэ хүдэлмэри ябуулха хэрэг гол түлэб партийна бюрогой гэшүүдтэ, нэгэ хэды «эдэбхитэй» коммунистнуудта даалгагдадаг hэн.

Арадай ажахые партийна талаар хүтэлбэрилгые шэнэдхэн хубилгаха тухай шухала асуудал зүбшэн хэлсэhэн партиин Центральна Комитедэй Пленумэй түүхэтэ шиидхэбэринүүд партийна организациингаа хүдэлмэри шэнээр эрхилхэ, удха түгэлдэр, нүлөө ехэтэй болгохо зам заажа, нээжэ үгэhэн байна.

Заводойнгоо үйлэдбэриин онсо шэнжэ, үйлэдбэриин участогуудаар коммунистнуудай хубаарилгые хараадаа абажа, манай партийна организацида 7 партийна группа байгуулагдаа бэлэй. Группада нэгэ ажал дээрэ ажалладаг 3—4 коммунистнууд нэгэдэhэн байха. Партийна группануудай хүдэлмэриин гол түлэб тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэдhөө дулдыдаха байhан туладань партгруппоргнуудаар эдэбхитэй коммунистнууд hунгагдаа. Эндэ мотоор заhабарилдаг участогай нүхэр И. А. Шурыгинай хүтэлбэрилдэг партийна группын хүдэлмэри дээрэ тобшохоноор тогтолтой гэжэ hанагдана.

Урдань тус участогта ажалладаг коммунистнууд өөhэдынгөө урдахиие хараад лэ, хажуудахи нүхэрэйнгөө, бүхы участогайнгаа ажалаар hонирходоггүй, хамаархадаггүй байhан юм. Харин партийна группын байгуулагдаhанай hүүлээр эндэхи коммунистнууд булта партийна даабаритай боложо, участогай хүдэлмэриин али нэгэн асуудалаар харюусадаг болобо. Тиигэжэ мотоорой участок бүхыдөө коммунистнуудай хиналтада абтаhан байна. Тэрэшэлэн партийна группа профсоюзна, комсомольско группануудай хүдэлмэриие hайжаруулха тушаа нилээд оролдолго гаргаhан байха. Участогта «Мотоор» гэжэ ханын газетэ саг сагтаа гаргагдажа, тэндэ жаяг журам эбдэгшэд, үйлэдбэридэ элирүүлэгдэhэн дутуу дунданууд хурсаар шүүмжэлэгдэнэ. Хүдэлмэришэдые ажалда абахадаа, ажалhаань гаргахадаа имагтал участогай партийна группатай, эндэхи ниитын бусад организацинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй зүбшэн хэлсэжэ шиидхэдэг болоо.

Эдэ бүгэдын ашаар тус участогта ажалай журам, гурим эбдэхэ ушар үнгэрhэн жэлдэ хүсэд усадхагдаа. Жэлэй туршада коммунис ажалай ударнигуудай тоо урзанда жэлэйхиhээ 2 дахин олошороо.

Тэрэшэлэн инструментальна участогта байгуулагдаhан партийна группа (партгруппоргынь токарь Н. И. Кушнарик) муу бэшээр хүдэлнэ. Эндэхи коммунистнууд хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ ехэхэн анхаралаа хандуулна гэхэдэ алдуу болохогүй. Энэнышье ойлгосотой. Юуб гэбэл, тус участогта ехэнхидээ залуушуул хүдэлнэ ха юм. Мүнөө тэдэнэй олонхинь hайнаар ажаллахынгаа хажуугаар хүдэлмэришэн залуушуулай hургуулида hуралсажа, эрдэм болбосоролоо дээшэлүүлнэ, элдэб кружогуудта ябалсажа, хоёрдохи мэргэжэл шудална. Участок бүхыдөө хинан шалгагшагүйгөөр хүдэлнэ, коммунис ажалай коллективэй нэрэ зэргэтэй болохын түлөө тэмсэжэ байнхай. Тэдэнэр коммунис ёhoop ажаллаха, ажаhууха, амарха гэжэ оролдоно. hаяхан тус участогайхид хамта Улаан-Үдэ ошожо, театр хаража ерээ hэн.

Сэхынь хэлэхэдэ, манай заводой али нэгэ участогай партийна группын ажалда үдэр бүхэндэ hонирхолтой юумэн боложол байдаг. Тоолохо болобол нэгэ участогта партийна группын суглаан, нүгөөдэдэнь агитаторай hонирхолтой хөөрэлдөөн, үгышье hаа, лекци, элидхэл гэхэ мэтэ үнгэрэгдэнэ. Иимэрхүү, даб дээрэ харахада жэжэ божо юумэнүүдhээл партийна группануудай хүдэлмэри бүрилдэнэ гээшэ. Тиимэhээ ямархантшье хэмжээ ябуулга үнгэргэхэдөө (агитаторай хөөрэлдөөнhөө эхилээд) партийна группанууд тэрээндэ hайса бэлдэхыень коммунистнуудта hануулжа, дурадхажа байдаг, хэрэгтэй болоходонь ёhото туhаламжа үзүүлдэг юм.

Партийна группануудай туhаламжаар заводой үйлэдбэридэ манай партийна организаци бодотоор нүлөөлдэг боложо байна. Энээнийе заводой техническэ хиналтын таhагта эмхидхэгдэhэн партийна группын хүдэлмэри дээрэ харуулжа болоно. Эндэ ажалладаг табан коммунистнар заводой элдэб участогуудаар хинан шалгагшадаар хүдэлдэг байна. Партийна группын байгуулагдахын урдатээ тэдэнэр өөhэдынгөө, заводойнгоо хүдэлмэри тухай сугларжа хөөрэлдэдэггүй тооной байhан юм. Харин мүнөө тэдэнэр заводой энэ тэрэ участогуудаар хараhан, элирүүлhэн дутуу дунданууд тухайгаа партийна группада, партийна бюродо мэдээсэдэг, усадхаха тушаань өөhэдынгөө hанамжа, дурадхалнуудые оруулдаг болонхой.

Манай партийна организацида 70 коммунистнууд тоологдоно. Тэдэнэй хүдэлжэ байдаг үйлэдбэриин участогуудаар 13 партийна группа эмхидхэгдэнхэй. Тиигэжэ заводой үйлэдбэри коммунистнуудай хиналтада, партийна организациин нүлөөндэ хүсэд оронхой гэбэл алдуу болохогүй. Олохон партийна группануудай ажал хүдэлмэреэ зүбөөр эмхидхэжэ, үйлэдбэриин түсэб даабари дүүргэхэ хэрэгтэ хүдэлмэришэдэй хүсэл оролдолгые хүсэдөөр элсүүлжэ шадана.

Гэбэшье партийна группануудай хүдэлмэридэ бэрхэшээлнүүд үшөөл үзэгдэнэ, алдуу эндүүшье ушарна гээшэ. Эдээн тухай партгруппоргнуудтай семинар зүблөөн дээрэ яhала хэлсэдэг, тэдэнэйнгээ тоосоое партийна бюрогой заседани, партийна суглаан дээрэшье хаража үзэдэг байнабди. Тиибэ, яабашье партийна группануудай хүдэлмэридэ дутуу дунданууд үзэгдэhөөр.

Тиимэhээ партийна группануудай хүдэлмэриин дүй дүршэл тухай зүблөө гү, али семинар Загарайн промышленно-үйлэдбэриин зонын парткомой ходо зарлажа байдаг hаа, hайн гэжэ hанагдана.

И. Куклин,
Элхиин авто-заhабарилгын заводой партийна организациин секретарь.

Ригын автоэлектроприбор гэжэ заводой радиоизотопно автоматикын талаар тусхай конструкторскэ бюро зургаа мянган прибор предприятинууд болон научно-шэнжэлэлгын институдуудта эльгээгээ. Үйлэдбэриин хүдэлмэри автомадаар зэбсэглэхын тулада ТРБ-340 гэжэ шэнэ прибор хэрэглэгдэхэ юм. Энээниие бүтээхэ хэрэгтэ бюро бэлэдхэжэ байнхай. Зураг дээрэ: электромонтер Я. Вейналдс (баруун гарhаа), ахалагша инженер А. Стурис, электромонтер Л. Пересыпкин ТРБ-340 гэжэ шэнэ приборые стендын дэргэдэ туршан үзэжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

АРГА БОЛОМЖОНУУДНАЙ ЕХЭ

Партиин Центральна Комитедэй 1962 оной ноябриин Пленумэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдэй ёhoop үнгэрhэн жэлдэ республика доторнай промышленность, барилга эрхилхэ хэрэг шэнэдхэн хубилгагдаhан байна.

Барилга дээрэ абажа харабал, барилгын трестнүүдые нэгэдхэжэ, Буряадай барилгын управлени байгуулагдаа. Тиихэдэ барилгын индустриин предприятинуудые—түмэр-бетонно зүйлнүүдые бүтээдэг заводууд, шулуу, элhэ абаха уурхайнууд, барилгын материалнуудай комбинадуудые нэгэдхэжэ, «Бурятжелезобетон» гэhэн нэгэдэл эмхидхэгдээ hэн.

Иимэ нэгэдэл юундэ байгуулагдаа юм, ямар аша үрэ үгэхэ юм гэhэн асуудал гаража болоно. Энээндэ тобшохоноор харюусахын тула нэгэ хоёр баримта эндэ дурдая.

Урдань түмэр-бетонно зүйлнүүдые бүтээдэг заводууд өөhэдынгөө түсэб хараад лэ амарханаар, мүнгэ зөөри бага гаргашатай, хэхэдэ бэлэн зүйлнүүдые бүтээжэ, даабаряа дүүргэдэг байгаа гээшэ. Заводой гаргаhан детальнуудай хаана, ямар барилга дээрэ хэрэглэгдэхыень хүсэд хэрэгсээдэггүй байhан. Харин тиихэдэ барилгада аргагүй хэрэгтэй аад, бүтээхэдэ орёо хүндэ зүйлнүүд хэгдэдэггүй байгаа ха юм. Энээн дээрэhээ боложо, барилгын организацинууд өөhэдынгөө бишыхан мастерской, арматурна цех, түмэр-бетонно конструкцинуудые бүтээхэ полигон гэхэ мэтые түхеэржэ ородог hэн. Эндэ бүтээгдэhэн зүйлнүүд үнэ сэнгээрээшье ехэ, шанараараашье hулахан байгаа бшуу. Гансахан манай республикада түмэр-бетонно хэрэгсэлнүүдые барилга-хабсаралгын 4 управлени, модоной зүйлнүүдэй—5 управлени гаргадаг байhан юм.

«Бурятжелезобетон» нэгэдэлэй байгуулагдахада эдэ бүгэдэ усадхагдаа. Барилгада шухала хэрэгсэлнүүд имагтал нэгэдэлэй предприятинуудта бүтээгдэдэг болобо. Гадна манай предприятинууд али нэгэн шухала зүйлнүүдые бүтээлгэ дээрэ мэргэжэхэ аргатай болонхой. Жэшээлхэдэ, түмэр-бетонно хэрэгсэлнүүдэй № 1 завод промышленна барилгада хэрэглэгдэхэ томо зүйлнүүдые (колонно, балка гэхэ мэтые), 2-дохи завод гэр байрын хэрэгсэлнүүдые гаргадаг боложо байна.

Иигэжэ зарим нэгэн зүйлнүүдэй бүтээлгэ дээрэ мэргэжэhэн предприятинуудай үйлэдбэрилhэн продукци үнэ сэнгээрээ хямда, шанараараа hайн байдагынь мэдээжэ гээшэ. Тэрээнhээ гадна нэгэдэлэй мэдэлдэхи предприятинуудые материальна талаарнь хангаха хэрэг нилээд гуримшуулагдаа. Предприятинуудтахи түхеэрэлгэнүүд хүсэдөөр хэрэглэгдэхэ, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ арга олгогдоно.

Эдэ бүгэдын ашаар бүри энэ жэлдэ манай нэгэдэлэй предприятинууд түмэр-бетонно зүйлнүүдэй бүтээлгые 30 процентээр, модон хэрэгсэлнүүдые 7 процентээр дээшэлүүлжэ шадаха байна. Тэрэшэлэн перлит бетоноор хэгдэhэн дулаа бариха плиткэнүүд, томо панельнүүд түрүүшынхеэ үйлэдбэрилэгдэжэ эхилхэ болоно. Тиигэжэ барилгые бүхыдэнь промышленна үндэhэ hуури дээрэ табиха, барилгын хүдэлмэри индустриализацилха арга олгогдохо байна. Эдэ бүгэдые хараадаа абангүй байхын аргагүй.

Үйлэдбэри мэргэжүүлхэдэ экономическа талаараа ехэ аша үрэтэй гэжэ дээрэ дурдаhан байгаабди. Энэ талааршье манай нэгэдэлэй предприятинуудаар шэнэ жэлдэ ехэхэн хубилалта болохо ёhотой. Мүнөө үедэ шухала зорилго юун болоноб гэбэл, предприятинуудаа проектээр хараалагдаhан хүсэндэнь хүргэхэ, ажал ехэтэй хүдэлмэри хүсэдөөр оньhожоруулха, үйлэдбэридэ шэнэ технологи нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй. Эдэ бүгэдын ашаар элдэбын хамhабариин ажалhаа сүлөөлэгдэhэн хүдэлмэришэдhөө гурбаа халаан эмхидхэжэ хүдэлгэбэл, предприятинуудтахи машина, түхеэрэлгэ бүри хүсэдөөр ашаглагдадаг болохо бшуу. Тиигэжэ продукциин өөрынь үнэ сэншье хямдарха зэргэтэй.

М. Рябенко,
«Бурятжелезобетон» нэгэдэлэй директор.

«Буряткабель» заводто бүтээгдэдэг токарна патронууд Эхэ оронойнмнай олон хизаар, областьнуудай предприятинуудта эльгээгдэнэ. Токарь Александр Валинскиин бүтээhэн токарна патронууд ходо эрхим шанартай байдаг. Энэ залуу хүдэлмэрншэн халаанайнгаа даабари 160—180 процент хүрэтэр дүүргэнэ. Зураг дээрэ: Александр Валинский.

И. ОСЕТРОВОЙ фото.

ОЛОНОЙ ДУНДАhАА ШАЛГАРБА

Профсоюзуудай XIII съездын хүндэлэлдэ соносхогдоhон уралан нарижуулгын, ухаалан зохёолгын дуралхануудай конкурсын дүнгүүдые Зүүн-Сибириин экономическа районой арадай ажахын Совет профсоюзуудай областной Соведүүдтэй хамта hаяхан солсолон гаргаба.

Энэ конкурсда 10.615 ухаалан зохёогшод, уралан нарижуулагшад, 105 ниитын конструкторска бюро, 148 экономическа шэнжэлэлэй группа, уралан нарижуулагшадай 649 бригаданууд хабаадалсаа. Конкурсын үедэ экономическа районой предприятинуудаар хамта дээрээ 15.346 дурадхал орожо, тэдэнэй 11761-ниинь абтажа, 10446-ниинь үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэhэн байна. Энээнэй ашаар жэлэй туршада 6566,4 мянган түхэриг алмагдаха юм.

Совнархозой мэдэлэй манай республикын предприятинуудай дундаhаа конкурсда эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, ухаалан зохёолгын, уралан нарижуулгын хүдэлмэридэ hайн амжалта туйлаhан «Электромашина» завод хоёрдохи мүнгэн шанда, Тимлюгэй цемент-шиферэй завод, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат, Галуута-Нуурай шахтоуправлени гурбадахи шанда хүртэбэд.

Уралан нарижуулагшадай комплексно бригадануудай дундаhаа тэмдэглэгдэбэ гэбэл: нэгэдэхи мүнгэн шангаар — жэлдээ 42,9 мянган түхэригэй алмалта үгэхэ 2 дурадхал зохёожо, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлhэн нүхэд М. Ф. Черкашин, Н. И. Васильев, М. Г. Тихонов, И. И. Науменко гэгшэдhээ бүридэhэн Зэдын комбинадай уралан нарижуулагшадай бригада;

9 дурадхал нэбтэрүүлжэ, 91,2 мянган түхэриг олзо оруулха арга олгоhон Тимлюгэй цемент-шиферэй заводой нүхэд И. В. Турчанинов, П. Т. Елизов, В. А. Бахмитов гэгшэдэй бригада;

38,4 мянган түхэриг алмалта үгэхэ дурадхал оруулжа, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлhэн нүхэд П. Л. Бурков, П. Т. Елизов, В. Е. Прокудин, С. В. Ржевев, В. И. Струневич, Г. Е. Суворов гэгшэдhээ бүридэhэн Тимлюгэй цемент-шиферэй заводой бригада.

Хоёрдохи мүнгэн шанда хоёр бригада хүртөө.

Конкурс үнгэргэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаhан Галуута-Нуурай шахтоуправлениин уралан нарижуулгын талаар инженер А. М. Хаймович, Тимлюгэй цемент-шиферэй заводой уралан нарижуулгын талаар ахалагша инженер А. М. Воротников, совнархозой техническэ мэдээсэлэй Буряадай бюрогой начальник И. Н. Пассек гэгшэд урмашуулгын шан абаба.

Тэрэшэлэн олохон уран гартан Совнархозой, облпрофсоведэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа.

Н. Мальцев.

ЭХЭНЭРНҮҮДЭЙ СОВЕТ ИИГЭЖЭ ХҮДЭЛНЭ

Улаан-Үдын хүдөөгэй аймагта эхэнэрнүүдэй 56 совет байгуулагдаад, тэдэнэй ажал хүдэлмэридэ элдэб янзын мэргэжэлтэй 500-гаад эмэгтэйшүүл хабаадалсадаг юм. Үнгэрhэн гурбан жэлэй турша дотор тэдэнэр яhала горитой дүй дүршэлшье оложо абаhан байха.

Энээнтэй дашарамдуулан, Оронго тосхондохи эхэнэрэй соведэй ажал хүдэлмэри тухай хөөрэжэ үгэе. Тус совет 15 хүнhөө бүридэнэ. Мүн культурно-ажаhуудалай, ариг сэбэрэй болон болбосон түхеэрэлгын, хүүгэдэй дунда ажал ябуулха, үйлэдбэриин—иимэ хэдэн янзын комиссинуудтай. Эдэнь нютагай Соведэй саг үргэлжын комиссинуудтай хамта хүдэлдэг, гол түлэб эдэбхитэдтээ түшэглэдэг.

Энэ совет юу хэнэб гэхэдэ, нэн түрүүн хүдэлмэриин наhанай бүхы эмэгтэйшүүлые ниитын ажал хүдэлмэридэ хабаадуулхын хойноhoo оролдодог. Теэдшье тэндэхи колхозойнь олонхи эмэгтэйшүүл яhала эдэбхитэйгээр хүдэлдэг, олон үхибүүдтэй эмэгтэйшүүл саг зуурын хүдэлмэридэ hайнаар хабаадалсадаг юм. Эдэ жэлнүүдтэ оройдоол хэдэхэн хоногой турша дотор эндэхи 15 мянган толгой хонидой ноохон хайшалагдаа. Жэшээнь, 1963 ондо 4 хүүгэдтэй гэрэй эзэн эхэнэр Нима-Ханда Монгалова эрхим хайшалагшадай тоодо орожо, Волгоградтахи зүблөөндэ хабаадалсаhан, «Хүдөө ажахын отличнигай» хүндын тэмдэг абаhан юм.

Эмэгтэйшүүл мүн таряа хуряалгада эдэбхитэйгээр хабаадалсаа.

Баhа малшад тушаа ехэ анхарал табидаг, ажаhуудалаарнь hонирходог, ажалайнь эмхидхэлгэдэ туhалдаг, эхэнэрнүүдэй хүсөөр гэр байрыень угааха, сагаадаха хүдэлмэри хэдэг байна. Нэгэтэ хонидой түрэлгэнэй үедэ хурьгад олоороо үхэжэ эхилээ hэн. Нарай амитад эхынгээ дэлэнгэй ноохые эдилсэнэ гэжэ тодорхойлогдоод, олохон хонидой даахи нооho хайшалалга гэрэй эзэн эхэнэрнүүдэй хүсөөр эмхидхэгдээ hэн.

Эхэнэрнүүдэй соведэйхид колхозой правлениин болон парткомой зүгhөө саг үргэлжэ дэмжэгдэдэг. Эдэнэр ниитын гурим хазагайруулагшад тухай зүблөөнүүд дээрээ зүбшэн хэлсэдэг, өөhэдөөшье сэхэ тэмсэдэг юм. Тэрэшэлэн үйлэдбэриин түрүүшүүлэй дүй дүршэлөө халан абалсаха хүдэлмэри эмхидхэдэг, тиигэжэ колхозой ажахыда hайн нүлөө үзүүлхын хойноhoo оролдодог, мүн Оронго тосхоноо болбосон түхэлтэй болгохын тула ехэ юумэ хээ. Энэ үүсхэлэйнь аша туhаар байрын олохон гэрнүүд hэльбэн заhабарилагдаhан, уляангир мододшье hуулгагдаhан, hүүлэй үедэ үйлсэ гудамжануудшье ходо арюун сэбэр байдаг болонхой.

Мүн колхознигуудhaa hү, үндэгэ тушаан абалга эмхидхээ юм.

Эхэнэрэй соведэйхид мүн баhа культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Жэшээнь, клубайнгаа дэргэдэ уран hайханай бүлгэм байгуулаа. Тэрээндэнь олон эмэгтэйшүүл оролсожо, фермэ болон бригадануудта концертнүүдые харуулдаг, эхэнэрнүүдтэ зорюулагдаhан үдэшэ үнгэргэдэг, баhа уран оёлгын, эдеэ хоол шанартайгаар буйлуулгын выставкэ эмхидхэдэг. Эдэ хэмжээнүүдэй аша туhаар олохон эхэнэрнүүд клубта ходо ошодог, али нэгэн концерт гү, али үдэшын эмхидхэгдэхые хүлеэжэ ядадаг болоо. Клубта ерэхэ аргагүй уладые али нэгэн айлда суглуулжа, ниитын стол, хөөрэлдөө эмхидхэдэг.

Үшөө юуб гэхэдэ, эхэнэрэй соведэй үүсхэлээр яслинууд байгуулагдаа. Тэдэнэй ажал хүдэлмэри, эдеэ хоол гэхэ мэтэнь саг үргэлжэ хинагдадаг.

Ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангаха эмхинүүдэй хүдэлмэриие hайжаруулхын хойноhoo оролдодог. Жэшээнь, үнгэрөөшэ оной хоёрдохи хахадта Оронго тосхондоо сагай оёлгын мастерской эмхидхээ. Мүн тэндэ ойрын сагта оёдолой мастерской, парикмахерска хүдэлжэ эхилхэнь.

Шэнэhэтэ тосхоной эхэнэрэй совет (түрүүлэгшэнь нүхэр Шурыгина) хүүгэдые, залуушуулые, эмэгтэйшүүлые хүмүүжүүлхэ асуудалда ехэхэн анхарал хандуулна. Тус совет 25 хүнhөө бүридэнхэй байхаhаа гадна, үйлэдбэриин, хүүгэдэй дунда ажал ябуулха, худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой, ариг сэбэрэй-ажаhуудалай 5 янзын комисситай юм.

hургуулиинь дэргэдэхи түрэлхидэй комитедээрхин бултадаа эхэнэрэй соведтэ оролсожо, үхибүүдэй оролдосо хэшээл дээшэлүүлхэ зорилгоор ехэхэн ажал ябуулдаг. hургуулиин лотерей эмхидхээ. Лотерейн билет худалдаhан мүнгөөрөө hургуулида оёдолой машина абажа үгөө. hургуулиин буфет, хүүгэдэй ясли болон саадуудые ходо шалгажа, хинажа байдаг.

Түрэлхидэй, бусад эмхинүүдэй мүнгэ зөөрөөр шэнэ жэлэй бэлэг абтажа, үхибүүдтэ барюулагдаа.

Эхэнэрэй соведээрхин мүн гэрэй газетэ гаргажа, тосхоной байдалые али бүхы талаhаань харуулна. Ниитын журам эбдэгшэд—архиншад наншалдаашад тэндэ илангаяа хурсаар шүүмжэлүүлдэг. Энээнэй эсэстэ хулигантаха ябадал нёдондо жэлэйхиhээ эрид үсөөрhэн байна.

Ажаhуудалай хэрэглэмжэ hайнаар хангахын тулада оронгынхид баhа бэшэ оролдолго гаргана. Жэшээнь, оёдолой, сагай иин мастерскойнуудые нээлгээ, фотограф hаяар эмхидхэгдэхэнь. Тэрэшэлэн олон үхибүүдтэй, ганса бэе гү, али пенсионер эмэгтэйшүүлдэ ехэ анхарал хандуулдаг, ажаhуудалтайнь танилсадаг, шухала ушарта туhалдаг, гэр байрыень заhуулдаг байна.

Тэрэшэлэн Ивалга, Сотниково, Тарбагатай, Куйтун, Дээдэ Жэрэм, Нарын, Мухар Тала болон бусад тосхонуудтахи эхэнэрэй соведүүд hайнаар хүдэлнэ.

Тэдээндэ манай аймагай эхэнэрнүүдэй совет яhала туhалжа байдаг. 1963 оной июнь hара соо эхэнэрэй соведэй түрүүлэгшэнэрэй семинар үнгэргөө hэмди, мүн октябрь-ноябрь hарануудта эхэнэрэй соведүүд бултааран тоосоото суглаануудые үнгэргөө.

Манай ажал хүдэлмэриие үйлэдбэриин управлениин партком аймгүйсэдком баhал хинажа, туhа хүргэжэ байдаг.

Саашадаа улам hайнаар хүдэлхын хойноhoo оролдохо уялгатайбди.

А. Петрова,
Улаан-Үдын Хүдөөгэй аймагай эхэнэрэй соведэй түрүүлэгшэ.

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1964 оной январиин 8.

УҺАЛУУРИИНГАА ГАЗАР ЗҮБӨӨР ЭДЛЭЕ!

Урданъ газар хэр уһалагдадаг һэм?

Буряад орондо эдлүүриин газар уһалдаг түүхэһээ

Байгалай үмэнэхи шэмэрүүн уларилта байгаали эндэхи таряашадые һанаа амархан, амгалан тэнюун һуулгаагүй юм. Хүйтэн аад, үлэмжэ ута үбэл, хабарай хара һалхин, богонихон аад, халуун нарата зун, хура бороотой намар—иимэл ха юм даа манай Буряад орондохи байгаалиин уларил. Энэ ороноймнай нютагуудта шииг нойтон тон багаар унадаг. Тэрэ мүртөө хэрэгтэй сагта орохогүй. Жэшээнь, май һарада үдэртөө хойто зүгһөө хүйтэн һалхин үлеэһээр лэ байдаг. Тээ нара орохо үеһөө намдаха, тиигээд үглөөниинь баһал шэрбэжэ эхилхэ.

Һүниндөө хүйтэнэй амин ехэдэдэг, майн тэн болоошье һаань, ханаабай уһан хюрөөтэн сэмхэгтээд байдаг. Апрель, май соо бороо хаа яахан дуһахадал гэхэ. Тиихэдээ харгын тооһо дарахын тэдысэ ородог. Таряашад бороогой орохые июниин дууһатар хүлеэдэг. Эгээл энэ үедэ шииг нойтон ургамалай амидаралда хэмгүй хэрэгтэй болодог гээшэ ааб даа. Талха тарянай, үбһэ ногооной хүсэд лэ хүсэ абан үндэһэлжэ, голлон ургажа эхилхэ сагынь болоно.

Амидаралай шииг нойтоной дуталдадаг, наранай элшын үлэмжэ шангададаг ушарһаа ургаса гандажа эхилдэг. Эртэ таригдаһан ооооһото ургамалнууд сагһаа урид хоолосолжо захалдаг, һолоомониинь узуурһаа шарладаг. Уһалагдадаггүй сабшалангай ногооной орой хүрилжэ, таршаа хорхойдо барюулшадаг. Теэд хожомдожо ороһон хура бороон ургамалай ургасын үнгэрһэн шатые гэдэргэнь сухарюулдаггүй ха юм.

Иимэ байгаалиин ушаралай таряашанай талха таряа, сабшалангынь **дайраад байхадань**, тэрэнэй миин һууха, һанаа амар байха аргань барагдаад, өөрынгөө хүсэ шадал гаргаагүйдэнь юумэ бүтэхэеэ болидог һэн. **«Ган гасуурта дайрагданхаар, тариалан, сабшалангаа уһала», «Газарайнгаа хүсэгүй һаа, тариалан, сабшалангаа таһа үтэгжүүлэ»** гэһэн элинсэг хүлинсагуудай захяа заабари хэдэн үеые дамжан ерээ бшуу.

Үнэхөөрөөшье, үнгэрһэн табин жэлэй (1913—1963 онуудта) туршада оройдоол гурбан зун хура бороогоор элбэг, үһээтэй байһан гээшэ. Иимэ үһээтэй жэлнүүд 1914 ондо, дэлхэйн ехэ дайнай эхилһэн жэлдэ, тиихэдэ манай үедэ 1959, 1962 онуудта болоһон юм. Тэдэ жэлнүүд энэ ушарые үзэһэн хараһан хүнүүдэй уг ухаанһаа һалашагүй, бүри огто мартагдашагүй үе саг.

1959 оной һайхан уларилые абаад үзэе. Тэрэ жэлдэ бүри хабарай эхинһээ захалжа, Номгон океанһаа дэгдэһэн үүлэнүүдые тууһан дулаахан һэбшээтэ һалхин Ехэ Хангайн, Сихотэ-Алиниин хүбшэ тайгата шэлэнүүдые дабан, манай газар дайда тулажа ерэдэг байгаа. Тиихэдэ дулаахан дуһалта бороо хаа хаанагүй нэгэ жэгдээр байд байд гээд лэ орожо байгаа һэмнай. Иимэ жэлнүүдэй болоходо «Газар тэнгэри хоёрнай ниилэжэ байна, талха таряан, үбһэ ногоон ургахань, баян дэлгэр ондо орохомнайл гээшэ» гэжэ хүн зон үнэн зүрхэнһөө баясадаг гээшэ. Зүгөөр хура бороотой жэлнүүд тон лэ үсөөхэн үзэгдэдэг ааб даа. Он жэл үнгэрхэ тумаа ган гасуур үлэмжэ шангадана гээд мүнөө зарим нэгэн хөөрэлдэдэг. Тэрэнь буруу даа. Мүльһэтэ галабай үнгэрһэн үеһөө хойшо Байгалаймнай үмэнэхи байгаалиин уларил иимэл хура бороо багаар ородог, гандангы, хүйтэншье байдаг болошоо гэжэ тэмдэглэмээр.

Эдэгэшэһэн сараанууд юу гэршэлнэб?

Өөрсэ ондоо байгаалиин уларилта иимэ эрхэ байдалтай манай эндэхи улад зон ажал хоёшолоо тэрээндэ тааруулан эрхилхэ баатай болоһон байна. Иимэ ушарһаа уг гарбалта элинсэг хүлинсагуудынай эдлэжэ байһан газараа уһалдаг гуримтай болоод һэн. **Уһалхын түлөө ханааб һубагуудые малтадаг, гол горхон дээрэ хаалта баридаг, уһа тогтоодог арга шудалһан бэлэй.** Тэдэ бүгэдэеэ ехэ шадамар бэрхээр ашаглажа һураһаншье байгаа.

Хэдэн үеын урда тээхи сагуудта газар уһалдаг байһан ушарые тиихэдэ хүнэй хэрэглэдэг зэмсэгэй үлэгдэлнүүд болон манай үе хүрэтэр хүрэжэ ерэһэн элдэб һони һонин аман үгэнүүд али тодоор гэршэлжэ үгэнэ. Уһалууриин системэнүүдые бүридхэлдэ абахаар гүрэнэй зүгһөө эмхидхэгдэһэн бэшэлгын болоходо мүнөөшье ашаглагдажа байгаа зарим ханааб, һубагуудай ямар ургамал уһалхын түлөө хэзээ малтагдаһан, хэнэй хэһэниие тодорхойлхын бүри аргагүй байгаа бэлэй. Сараагүй болотороо эдэгэшэһэн шахуу һубагуудай һуури нютаг нютагта али зэргэ олон дайралдадаг гээшэб?! Тэдэ һубагуудай, гол горхо хааһан хаалтануудай түүхэ тухай бэшэгдэһэн юумэ олдодоггүй бшуу. Тиигээд ерэхэлээр **манай эндэхи зон газар уһалалга хэтэ холын үеһөө хойшо эрхилдэг байһыень бодотоор гэршэлжэ үгэнэ.** Гэбэшье али үеһөө эхитэй юумэ ааб гэһэн асуудалые түүхэ болон аман үгэшье хадаа үшөөл тайлбарилжа шадаагүй байһаар.

Байгал далайн үмэнэхи шэмэрүүн уларилта хизаарта урдын урда сагта ажаһууһан арад зоной газар уһалжа, таряа таридаг, үбһэ ногоо ургуулдаг байһые үни холын хүнүүдэй хэһэн тэмдэглэлнүүд элирхэйлжэ үгэдэг байна. Амарай генерал-губернаторай дэргэдэ гүрэнэй алба хэжэ байһан агсан главна агроном хоридохи зуун жэлэй эхеэр ниимэ нэгэ һонирхомоор юумэ бэшэһэн гэбэл: «Нэн түрүүлэн ган гасууртай тэмсэхэ тон шухала. Зүгөөр энэ айхабтар дайсантай тэмсэхын түлөө гүрэнэй туһаламжа хэрэгтэй. Ган гасууртай тэмсэхын түлөө эндэхи хүн зон монголшуудһаа уг залгамжалан абаһан шухала хэмжээн болохо газар уһалалга гээшые урда сагта ехэ хэрэглэдэг байгаа гэжэ элирүүлэгдээ. Теэд зөөри зөөшэ багатай айлнууд бүхы хүсэ шадалаа гаргажа, ямаршье техническэ мэргэжэл шадабаригүйшье һаа, полидо дүтэ шадар байһан уһаар, ехэдээл һаа 8—9 модон утатай ханабаар газараа уһалха гэжэ оролдохо аргатай».

Энэ хэлэгдэһэн үгэнүүд хадаа Байгалһаа бүри холо оршодог Яаблан дабаанһаа Аргунь мүрэн хүрэтэрхи газар дайда тухай хөөрэнэ. Байгал шадархи нютагуудай уһалалгын системэ хэмжүүрэйнгээ, барилгынгаа талаар, уһалагдадаг газарайнгаа жэшээгээр һураггүй ондоо байдалтай байһан. **Гансахан 1800 онһоо 1900 он болотор мүнөөнэй Буряадай республикын эзэлжэ байһан оршон дээрэ уһалагдадаг газарай хэмжээн 42.196 гектараар үргэдхэгдэһэн байха юм. Харин тиихэдэ 1930 онһоо 1955 он болотор гэхэ гү, али 25 жэлэй туршада уһалагдадаг газарай хэмжээн миил 9 мянган гектараар үргэдхэгдэһэн.** Зүгөөр үмсын ажалтай айлнуудай хэдэн үедэ газараа уһалжа байһан олон тоото һубаг ханаабууд энэ үе соо хэрэглэлһээ гарашаһан (эбдэрһэн, эдэгэһэн, һандарһан) байха юм. Республикын анхан байһан газар тариалангай арадай комиссариат уһалагдадаг газарай (ами аминдань) инвентаризаци хэдэггүй, уһалууриин ехэ багашье барилганууд болон ханаабуудые гүрэнэй бүридхэлдэ абадаггүй байһаниинь тон хойшолонтой байдалда хүргэһэн шуу.

Иигэжэ тэрэ үедэ уһалууриин системэнүүд **хайхарамжагүйгөөр** ашаглагдадаг болоһон, уһанай газарнууд орхигложо, ургаса багаар үгэдэг, бороо хурагүй жэлнүүдтэ таряан гандажа хосордог байһан баримтанууд али олон үзэгдэһэн бэлэй.

Байгалай үмэнэхидэй үни холо сагһаа хойшо газараа уһалжа, тэрэнэйнгээ ашаг шэмынь арьбадхадаг, ган гасуурһаа зайсадаг байһан тухайнь үшөө нэгэ нимэ түүхэ хэлэхэдэ һонирхомоор. Байгал далайн хойто бэеын буряадууд, баруун зүгһөө нүүжэ ерэһэнород угсаатан зэргэ шахуу, 250 жэлэй саада тээ Баргажан голой газарые эзэлжэ, тэндэ һууриһаһан гэдэг. Тэдэнэй энээн уруу нэн түрүүн нүүжэ ерэхэдэ, урда сагта эндэ ажаһуугшадай газараа уһалан элдүүрилдэг байһан алибаа сараанууд олдоһон гэхэ. Зарим газарта бороздагайшье мүр дайралдадаг һэн хаш.

Тиихэ үедэ хэгдэһэн уһалуури эрхилхэ хүдэлмэри, илангаяа ханааб малталга, гол горхонуудые хаалга имагтал хамтын хүсөөр, олоной гараар лэ бүтээгдэһэн янза үзүүлдэг байһан. Иишэ нүүжэ ерэгшэдшье тэрэл үе сагай ёһо гуримые уг залгамжалһан түүхэтэй. Тариалан болон сабшалангаа хорёолһон посхоодоо хамтаржа бариха, бултандаа хэрэглэдэг малай нэгэ бэлшээритэй байгаа. Эдэ ушарнууд газар эдлэлгэн дээрэ ёһо гурим тогтооһон түрүүшын хэмжээ ябуулгануудай нэгэн болоно.

Хойноһоо ерэһэн буряадууд хуушан нютагтаа газараа уһалдаг, үтэгжүүлдэг шадабаритай байһан туладаа шэнэ һууриһаһан газартаа мүн лэ тариалан, сабшалангаа уһалха хүдэлмэри эрхилжэ ороһон хаш. Тэдэнэр тарилгаяа эрхэ бэшэ уһанай газарта хэдэг һэн. Харин тиихэдэ ган гасуурта дайрагдадаг үндэр газартахи Хүнтэйн талын ойронь хүрэжэ бираагүй юм. Гол түлэб **Баргажанай урда бэеын, Онёогой хоёр бэеын газарнуудые уһалжа, таряа ургуулдаг бэлэй.**

Баруун тээһээ Байгалай урда бэе руу нүүжэ ерэһэнородууд бууса шадараа таридаг огородой ургамалнуудые, хартаабхаяа уһалжа шадамаар лэ газарта һууриһадаг байһаниинь һонирхолтой. Тиигээдшье эндэхи ган гасуур сагай уларилһаа уламжалан, баргажанаархин таряагаа уһалха арга бэдэрдэг болоһон, он жэлэй үнгэрхэ тума һубаг ханааб шэнээр малтагдадаг, гол горхонуудта бүхэ хаалтанууд баригдадаг, тиигэжэ уһалагдадаг газарай хэмжээн үргэдхэгдэжэ захалһан.

Урданай тэмдэглэлнүүд тухай

Үрэжэл һайнтай, хара хүрьһэтэй элдүүриин газарые тиихэ үеын таряашадай һайса уһалаад, үшөө зарим тэды үтэгжүүлгэ хээд байхадань яһала һайн ургаса үгэдэг байгаа. Таряашад десятина таряанһаа 20—25 центнер оооһо абадаг һэн. Энэ ушарые XIX-дэхи зуун жэлэй эхеэр Баргажанай уездэ ажаһууһан декабрист **М. К. Кюхельбекер** ехэ һонирхолтойгоор өөрынгөө зохёоһон **«Байгалай үмэнэхи хизаар тухай богонихон очерк»** гэһэн ном дотороо бэшэһэн байгаа: **«Һайн жэлдэ намарай таряан хүрэнгынгөө үрэһэ 15 дахин, яарса—30 дахин гү, али үшөө оло дахин харюулдаг шэнгеэр эндэхид найдуулдаг. Дээрэ хэлэгдэһэн искусственна уһалалга гээшэ хаалтаар горхоной уһа барижа, ханааб, бороздагаар нилээд горитойхон, заримдаа зуу гаран десятина газар дээгүүр урадхуулан тараажа, тариаландаа, сабшаландаа һайса шииг абхуулдаг ушартай юм».**

Зүгөөр тиихэ сагта элһээр хүбөөтэһэн, зумбараагаар дүүрэн, юушье ургадаггүй тала хахалагдадаг бэшэ, харин ой модоной захын, хүндын уһалагдамаар лэ газар элдүүрилэгдэдэг байгаа гэжэ хэлэхэ зэргэтэйбди. Ойн захын, хүнды газарай хүрьһэн үлэмжэ һайн шанартай бшуу. Тэрэнииеород, буряадшье таряашад хадаа ехэл шадамараар ашагладаг байһан. Иимэ газар һалхинда үлеэлгэжэ гэмтэдэггүй, тэндэ үбэлдөө саһан ехээр тогтожо, хожом болоһон хойно хайлажа, шииг нойтоёо дэгдээдэггүй зэргэтэй.

Куломзиной комиссиин бэлдэһэн материалнууд дотор иигэжэ бэшэгдэнхэй юм: «...**Баргажанай степной дүүмын, Тунгусска буса түрэлтэнэй управлени, мүн Читхаанай волостиин оршодог Баргажанай голдохи газар элдүүрилдэг бүлгэмүүд хэр угһаа хойшо тариалангаа уһалдаг юм... Эндэхи нютагуудай зарим бүлгэмүүдэй тариалан 25-һаа 100 процент хүрэтэр уһалагдадаг, олонхи тосхонуудай уһалагдадаг газарай 60 процентһээ ехэнь тариалан болоно. Эндэхи хүн зон газар уһалалгые ехэ шухалада тоолодог, шадамар бэрхээр хэдэгшье байна. Уһалагдажа шадахаар лэ газар тарилга хэхэдэ эгээл таарамжатай гэжэ тоологдодог. Шэнжэлэн бэшэһэн районодомнай гол ханааб малталга, тэрэнэй саашанхи заһабари имагтал тэрэ һууринай таряа хаядаг айлнууд бүхэнэй хабаадалгатайгаар хэгдэнэ. Гол ханаабһаа хажуу тээшээ гараһан жэжэ һубагуудаар хэн газараа уһалнаб, тэрэл бэедээ даажа абадаг. Хаража үзэһэн нютагуудта уһалалга хадаа (таряан ажал эрхилэлгэдэ зарим тэды гурим (системэ) тогтооһон зэргэтэй. Иигэжэ уһалагдадаг газарта хоёр поли хэрэглэн, тарилга эрхилнэ.**

Сэлэнгэ мүрэнэй оршон тойрондохи ородууд болон буса түрэлтэ айлнуудай газар элдүүрилгын бүлгэмүүд баһал үни холын сагһаа газар уһалалга эрхилдэг байна. Зүгөөр энэ областиин бэшэ нютагуудайхида орходоо Баргажанда ехэ тарилга хэнэ».

Байгалай урда бэеын нютагуудаар ган болоһон жэлнүүдтэ өөдэгүйхэн лэ ургаса хуряажа абадаг байгаа. Теэд зарим үедэ удаа дараалан арбаад жэл соо ган гасуур ушардаг һэн. **Харин хабар, хахалалгын урда тээ нэгэ дахин, тарянай ургажа байһан үедэ 2—3 дахин уһалаад байхада, уһалагдадаг газарһаа ямаршье ган гасуур сагта оооһо таряа ехээр абадаг бэлэй.**

Забайкальска областиин газар элдүүрилгые наринаар шэнжэлжэ үзэһэн **Н. Бутович** гэгшэ ехэ һонирхомоор юумэнүүдые бэшэһэн юм. **«Буса түрэлтэнэй хэлэһэнэй ёһоор Чисаана голдо ажаһуудаг Хориин ведомствын буряадуудай бүлгэмүүд уһалагдадаггүй газарайхида орходоо уһалагдадаг газарһаа 1,5 дахин ехэ талха ургуулдаг, Бэшүүрэй волостиин Бэшүүр тосхоной таряашад «норгоһон» газарһаа «норгоогүйдэ» орходоо хоёр дахин ехэ ургаса абаһан байха. 1893 ондо уһалууриин барилга ашаглалгада оруулжа, хайр шулуутай бэлшээри байһан газарые уһалжа, тэндэ болбосон ургамал таридаг болоһондоо Ивалгын волостиин Кокорин тосхоной хүн зон ехэ урмашаһан шэнжэ үзүүлнэ. Николаевска волостиин таряашадай хэлэһэнэй ёһоор, газар уһалалга ган жэлдэ ехэл туһатай байна. Уһалагдадаггүй газарай тарянай гандашоод байхада, зэргэлээд байһан уһалагдадаг полиин ургаса бүри айхабтар һайн байдаг»** гэжэ Н. Бутович өөрынгөө «Забайкальска областьдохи газар эдлэлтэ ба элдүүрилгын асуудал» гэһэн зохёол соо онсо тэмдэглэһэн байха юм.

Забайкальска областиин олохон округуудта 100 жэлэй саада тээхи газарай элдүүрилгын хэршье бааза тулюур байгаашье һаань, газараа һайса уһалаад, үтэгжүүлээд байхадаа, тэрэ үеын таряашад 100—135 пүүд яарсын (тэрэ гол ургамал байгаа), 120 гү, мүн дээшээшье пүүд нютагай сортын шэниисын, 110—115 пүүд обёосой ургаса десятина бүриһөө абадаг байһан гэхэ. Тиихэдэород таряашад бууса шадараа хартаабха, капуста, үгэрсэ, помидор болон бусад янза бүриин овощ хэр угһаа хойшо таридаг. Жэлһээ жэлдэ газараа шадал зэргээрээ үтэгжүүлдэг байһан. Энэ шанаржуулһан, үтэгжүүлһэн участок дээрээ уг залгамжалан, үеын үедэ тэрээн дээрээ нэгэтэ тарижа эхилһэн ургамалаа ходол ургуулжа байдаг шуу. Теэд энэ газарай хүрьһэнэй хүсэ шадал баг соохонуур шурьяса урдажа байһан мүнхын уһанай хүсэнһөө болоо ха юм.

Газар уһалха өөһэдынгөө ёһо гуримтай байгаа

Уһалууриин нэгэ системэһээ олон айлнууд газараа уһалдаг байгаа һаа, шэнэ ханааб малталга, хаалта барилга, хуушануудые сэбэрлэлгэ болон заһабарилга гэхэ мэтын хүдэлмэринүүдые нютаг зон хамтаржа хэдэг гуримтай байһан юм. Тиихэдэ хэнэй хэды десятина тарилга хэдэг байһанай зэргээр бүтээгдэхэ хүдэлмэри айл бүхэндэ хубаагдадаг бэлэй. Газараа айл бүхэнэй саг соогоо һайнаар уһалхын тулада өөһэдөө хэлсэжэ, уридшалан ээлжээ тогтоодог байһан. Иигэжэ айл бүхэн һанаһан соогоо, хаһа соонь газараа уһалжа шададаг, тиигэжэ уһалалга ехэл гуримтайгаар үнгэргэгдэдэг һэн ха.

Забайкальска областиин нютаг тосхонуудай хүн зоной газараа ехээр уһалдаг, уһалагдадаг талмайн ходо үргэдэжэ байдаг ушар тухай академик **В. А. Обручевшье** өөрынгөө зохёолнууд соо нэгэтэ бэшэ бэшэһэн бэлэй. Хуушан Сибирь тухай бэшэһэн дурасхал дотороо тэрэ тиихэдэ иигэжэ бэшээ һэн: «**Буряад айлнуудай ажаһуудаг Үдын голой ехэл урин зохидоор үзэгдэһыень һанагдана. Ушарынь юуб гэхэдэ, эндэхи хүнүүд бурьялан урдажа байһан горходой уһые бууса руугаа залажа, газараа ехэ шадамараар ундалуулдаг байба. Тэдэнэй хэһэн нэтэрүү ажалыень сабшалан дээрэнь ургаһан шэмэтэ ногоон, долгилмо таряан һанаһан соонь харюулжал байдаг. Хайшаашье хара набша сэсэгээр бүрхэгдэһэн сабшалан, алтан шаргал таряан. Өөрынгөө амидаралта уһые үнэн сэхээр гүйсэд дүүрэн хубаалдаһанаараа омогорхоһоншог шурьяса урдан, аяар тэрэ доро, хүндын адагаар уруудаһан, бургааһа шугыгаар, баясан дохиһон шэнги найгалзан байгаа нарһадаар нэмэргэдэһэн ехэ мүрэндэ тэдэ горход ашагта уһаяа шудхан ниилэдэг**». Хада уулануудай хабшалаар гүлдиран буудаг ехэ багашье горходой уһые аяар эртэ хабарһаа эхилжэ элдүүриингээ газар дээгүүр эндэхидэй таляадхадаг байһан тушаа В. А. Обручев үшөө саашань тэрэ ном соогоо тэмдэглэһэн байна.

XIX-дэхи зуун жэлэй эхеэр Дээдэ-Үдын окружной начальнигаар олон жэлдэ алба хэһэн М. М. Геденштром эндэхи хизаарай арадуудай ажаһуудал болон ажахын байдал тухай бии байһан олон тоото материалнуудые шэнжэлжэ үзэһэн, удаань Сибирь тухай хэһэг хэһэг зохёолнуудые бэшэһэн юм. Тэдээн соогоо «Буряадууд (Байгалай урда бэеын) өөһэдынгөө зарим газарые тарянай болгон ашаглаха зуураа, олонхи нютагуудта тэрэнээ уһалдаг зэргэтэй. Буряадууд горходые эхин багаарнь хаажа, уһынь ханаабаар урадхуулан, тариалан болон сабшалан дээгүүрээ халяадаг. Иигэжэ баазашье аргаар уһалагдаһан таряан хэзээдэшье ургасаар һайн байдаг. Ородой газарта орходоо шулуубтар аад, хуурай хүрьһэтэй тариалан ган гасууршье үедэ баян ургаса үгэдэг юм».

Буряад ороной газар дайда шииг нойтоор тон хялбар, жэлһээ жэлдэ ган гасуурта дайрагдажа байдаг хизаар. Зүгөөр ороной гандадаг бусад районуудта орходоо манай эндэ элдүүрилдэг нилээд ехэ газарые уһалха арга боломжотой байһан. Нютаг нютагта уһаар баян ехэ, бага гол горход тон олон. Тэдэнэр хуу хада уулаһаа эхи абадаг, тиигэжэ жалга, хүндынүүдые уруудан урдаһан уһые хаажа, дуратай тээшэнь ханааб һубагуудаар залан урадхуулхада айхабтар таарамжатай, өөрсэ ондоо эрхэ байдалтай болоно.

Гадна эндэхи гол горход, булагуудшье хадаа ямаршье ган жэлдэ шэргэдэггүй, уһаниинь таһалдаа гэжэ байгаагүй ха юм. Тиимэһээ хабэр эртүүр, һүүлээрнь ногооной, талханай бултайгаадшье, голложошье байхада, 2—3 дахин уһалха арга олдодог байгаа. Үбэлэй үедэ хада уулада үлэмжэ ехээр ороһон саһан гол горходой уһанай барагдашагүй ехэ нөөсэнь боложо үгэнэ.

Наг шэбхэшье минии хосордоггүй байгаа

Урданай хүнүүд уһаяа ехэл гамтайгаар хэрэглэдэг байгаа. Ямар нэгэн бишыхан булагай гү, али нуурай уһа, һайрам хурхысоонь десятина гү, али хахадшье десятина байг аргынь оложо байгаад тарянайнгаа газар ундалуулдаг байгаа. Уһалагдажа боломоор һайн хүрьһэтэй газарые хорёолдог, наг шэбхээр үтэгжүүлдэг бэлэй. Юрэдөө, хайшан гэжэл һайн ургаса хуряажа абахаб гэһэн хүсэл эрмэлзэлтэйгээр хүдэлдэг байгаа ха юм даа. Иигэжэл али бүхы аргаяа тэрэ үеын хүнүүдэй бэдэрдэг байһаниинь ехэл һонирхон дурдамаар.

Эдэ бүгэдэ хүдэлмэриие гансааранайньшье байг, бүлэг айл хамжадагшье байг, таряашан бүхэн өөһэдынгөөл хүсөөр, зөөреэр, мори унаагаар бүтээдэг һэн. Тиихэдээ тэрээндэ энэ гэхэ мүнгэ гаргашалдаггүй, бусадһаа урьһааршье абадаггүй бэлэй. **Уһалагдадаг тариалангаа тон сэбэрээр баридаг, бүри монсогоршье шулуун тэндэ харагдахагүй байгаа.** Түгсүүл гү, али бургааһые үндэһөөрнь абажа хаядаг, буртаг ногооншье таряан соонь ургадаггүй һэн. Энэ хүндэ хүшэр хүдэлмэри бар хүсөөр лэ хэгдэдэг байһаниинь мэдээжэ.

Ажалша хүн уһанайнгаа газарые ухаагаа оложо ашагладаг һэн. **Ханаабтай газар нэгэшье жэлдэ хөөһөөр хэбтэдэггүй, эрхэ бэшэ ямар нэгэн ургамал таригдадаг байгаа.** Нэгэтэ нэгэ паарладаг бэлэй. Тиимэ газарта ехэнхидээ яарса, шадалтайшаг айл жэжэ улаахан шэниисэ таридаг гуримтай байһан. Уһанай газарта обёос таридаг айл гээшэ ганса нэгэн лэ ушаржа болоо. Ород айлнуудай газаахи газар хуу уһанай байгаа. Тэндээ огород эрхилжэ, хойто зун болотор элижэ хүрэхэ элдэб овощ, хартаабха ургуулдаг байһан гээшэ.

Уһалалга тон лэ нарин нягтаар хэдэг байгаа. Ехэнхи ушарта **хабартаа эртүүр, шадаһаниинь намартаа газар дээгүүрээ уһа табидаг һэн.** Тиихэдээ заашье газар хуурайгаар орхихогүй гэжэ оролдодог бэлэй. Тэрээнтэй хамта хонхор газарта уһа аягалуулхагүйе, мүн нэгэ газараар үлэмжэ ехээр уһа урдуулхагүйе ехэтэ хүсэдэг байһан. Энээниие бүришье наридаг байһан. Юундэб гэхэдэ, нэгэ газараар уһан урдахадаа хүрьһэ ехээр угаажа, эбдэжэ болодог шуу. Тодорхойлон хэлэхэдэ, **таряашан хүн тариалангайнгаа хүрьһэнэй шанарые хаража байгаад, хэрэгтэй соонь уһалдаг, нормолдог зэргэтэй байгаа.**

Уһалагдадаг газарые зүбөөр, ашагтайгаар эдлэжэ, һайн ургаса абалгын гол эшэ үндэһэн хадаа үтэгжүүлгэ болоно. Тиимэһээ **таряашад урдань яажашье һаань уһанайнгаа газарта шэбхэ тараажа үтэгжүүлхэ, хүрьһыень шанаржуулха гэжэ хүсэлэл оролдолгоёо гаргадаг бэлэй.** Малай байра шадархи уһанай газар үтэгжүүлхэдэ бараг, хүнгэн байгаа. Тиимэһээ бууса шадархи газар жэл бүхэндэ уһалагдахатаяа хамта һайса шэбхэжүүлэгдэжэ, хүрьһэниинь шэмэ шүүһэтэ зүйлнүүдээр эдеэшүүлэгдэжэ байдагынь мэдээжэ хэрэг.

Тариалан, сабшалангаа урдань уһалдаг байһан ёһон хадаа тэдэниие элдүүрилхэ тусхай гурим тогтоохо ушарта хүргэһэн. Газар уһалалга, үтэгжүүлгэ жэл бүхэндэ оооһо тарянай, мүн тэрэшэлэн огородой эдеэнэй нэгэ янзын бата найдабаритай һайн ургаса хуряажа абаха арга нүхэсэл таряашадта олгодог байгаа. Газараа уһалхадаа, адууһа малаа ядамаргүй ондо оруулха үбһэ тэжээлээр гүйсэд дүүрэн хангаха арга мүн лэ олгодог бэлэй. Урдань уһалагдадаг сабшалангүй, үтэгжүүлһэн буусагүй һаа, долоо һарын туршада малаа байлгажа эдеэлүүлдэг шэмэрүүн хүйтэн уларилта Буряадай нютагуудта табан хушуута мал бариха аргань яашье үгы байгаа. Тэрэ сагта мүнөө малда үгтэдэг шэмэ шүүһэтэ тэжээл гээшэ огто үгы байгаа, тиихэдэ таряашад малаа оооһо талханай зүйлөөр оройдоо тэжээдэггүй байһаниинь мэдээтэй.

Урда сагта малай тоо толгой ехэ үсөөн байгаа гэжэ хэлэжэ яажа болохоб. Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай урда жэлнүүдтэ хүдөөгэй хүн зоной 100 хүн бүхэндэ малай тоо толгой хубааха болоо һаа, Россин импери дотор эгээл ехэ хүртэсэ Забайкальска областьда тудадаг һэн гэхэ. Ашаг шэмэ багатай мал баридаг, биратай товарна продукци ёһоор гаргадаггүйшье һаа, эндэхи малай тоо толгой үдэжэл байһан ушартай. Теэд сабшалангаа уһалжа, үтэгжүүлжэ, ашаг үрэ үгэсэтэйгөөр эдлэжэ шадаагүй һаа, мал адууһа олоор барижа шадахань бэрхэтэй байгаа бшуу.

* * *

Байгалай урда бэедэ эртэ урда сагһаа хойшо **уг залгамжалан ажаһуудаг ажалша таряашад газараа уһалжа**, үтэгжүүлжэ, ашаг ехэтэйгээр эрхилдэг байһыень түүхэ элеэр гэршэлжэ үгэнэ. Мүнөө үедэ манай парти болон правительствын газар уһалалгада анхаралаа онсо хандуулдаг болоод байхада, газар уһалха мэргэжэл шадабаряа улам баяжуулха, энэ хүдэлмэри үргэн дэлисэтэйгээр эрхилхэ уялгатайбди. Энэ талаар арга боломжомнайшье айхабтар ехэ болонхой гээшэ.

Д-Ж. УРТЮБАЕВ,
Буряадай хүдөө ажахын институдай доцент.

> *«Эндэхи Байгалай үмэнэхи эрхэ байдал ехэл жэгтэй юм. Газар гээшэ нилээд лэ ехэ даа, гэбэшье таатай зохид газар тон хомор. Зарим нэгэниинь тарянай газартайшье һаа, сабшалангүй байха юм; бусадтань сабшалан биишье һаа, газараа хаһалхын тула аяар 20 модо ябаха баатай болодог. Ган гасуур байдаг ушар хадаа эндэхи байгаалиин уларилай юрын лэ эрхэ байдал шэнгеэр тоологдодог. Хада уулаар элбэгшье һаа, хаа хаанагүй уһанай дуталдажа байдагынь эндэ элеэр үзэгдэнэ. Гэбэшье арги боломжотойл газарта гол мүрэн, горхон болон булагуудые хаа хаанагүй хаажа, тариалан, сабшалангаа уһалдаг байна».*
>
> Н. А. БЕСТУЖЕВАЙ
> «Буряадай ажахы» гэжэ статьяһаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: үрэжэлтэ баян тариалан дээгүүрээ бороздануудые татан уһалжа байһан үе. С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: полиин дундуур татагдаһан гол ханаабай уһые машинын хүсөөр татажа абаад, поли дээгүүрээ бороо хура шэнгеэр сүршэн сасажа, огородой газар уһалжа байна. С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Энээнэй удаа толилогдохо лекцинүүд гэбэл:

3. Н. С. ХРЕБТОВ—"Тошон ехээр халягдабал, шииг нойтон барагдахагүй,,.
4. С. Г. ДАНЬКО—"Саһа тогтоолго—шииг нойто арьбадхаха ашатай арга,,.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур.
1964 оной январиин 8.

Кишенёвой яһан дээрэ һиилэгшэдэй бүтээһэн зүйлнүүд Молдавинда, мүн ондоо тээгүүршье мэдээжэ болонхой. Кишеневой мяханай комбинадай уран һайханай цехэй мастер-һиилүүршэн Лидия Свидлер ехэ һонин зүйлнүүдые яһан дээрэ уран гоёор һиилэдэг юм. Зураг дээрэ: мастер-һиилүүршэн Л. Свидлер.

ТАСС-ай фотохронико.

Эреэхэн хюлгын эрдэмдэ һургагша

Шатараар түрүүшынгээ алхам хэжэ эхилһэн 13-тайхан Сашада эреэхэн хюлгын наадан ехэ һонирхолтой байдаг бэлэй. Шатараар һургуулиингаа секцидэ ябалсажа, тэрэнэй нюусануудтай танилсахые хүсэһэн Саша Игумнов түрүүшынгээ амжалта харуулжа, үетэн нүхэд сооһоо эгээн түрүүлэн шатаршадай ехэ мүрысөөндэ хабаадалсаха эрхэ олоһон гэхэ...

1926 ондо Дээдэ-Үдэ хотодо болоһон мүрысөөндэ хабаадалсажа эхилһэн юм. Харин хойто жэлынь шатараар республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ наадаха эрхэ абаа бэлэй. Республикын суута шатаршадтай тулалдахаяа ерэһэн Сашын ямар нэгэ амжалта туйлаха байһанда хэншье этигээгүй. Тэндэ Саша шатараар наадахадаа бэлигтэй байһанаа харуулжа, республикын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Аяар найман жэлэй туршада, ондоогоор хэлэхэдэ, 1934 он болотор чемпионой нэрэ зэргые алдангүй ябаһан намтартай. Удангүй Александр Михайлович Игумнов оронойнгоо мэдээжэ шатаршадай наадаһан олон вариантнуудые шудалхаһаа гадна, өөрынгөө нааданда хэрэглэжэ шададаг болоо һэн...

Александр Михайлович хэдэн олон жэлэй туршада шатараар наадажа олоһон дүй дүршэлдөө залуу үетэниие һургана. 1937 онһоо хойшо мүнөөдэр болотор Улаан-Үдын пионернүүдэй байшангай дэргэдэхи эдир шатаршадай секци хүтэлбэрилнэ. Мүнөө жэл Александр Михайловичай һургаалаар ная гаран хүбүүд, басагад шатарай секцидэ ябалсажа, шатарай орёо һургуули шудална.

— Шатар гээшэмнай спортдо хабаатай юм гү, али искусство болодог гү, үгышье һаа эрдэм ухаанай нэгэ талань гээшэ гү?—гэжэ Александр Михайлович һурагшадһаа асуугаа агша һэн.

Энэ асуудал эдир шатаршые аргагүй һонирхуулһан байгаа ха. Юундэб гэхэдэ, иимэрхүү асуудалнуудые кружогто хабаадалсагшад өөһэд хоорондоо зүбшэн хэлсэдэг бшуу. Тиихэдэнь Александр Михайлович совет шатаршадай аха захань болохо Михаил Ботвиннигай иимэрхүү асуудалда харюусаһан харюуе эдир шатаршадтаа хэлэжэ үгөө һэн.

Шатар гээшэмнай, нэн түрүүн, ухаагаа гүйлгэжэ һураха наадан гээшэ ааб даа. Харин тиихэдэ ондоо хүнүүдэй наадаһан партинуудые өөрынгөө ухаагаар бодомжолжо һураһан шатаршадта энэ наадан шадабари болоҗо захалдаг. Шатарые гансал наадан, мүн шадабари гэжэ хэлэхын аргагүй. Мүн тэрэшэлэн шатар наадалганай үедэ эрдэм ухаанайшье зарим зүйлнүүд заатагүй оролсоһон лэ байдаг.

Александр Михайлович секцидэ хабаадалсагшадтаа Михаил Ботвиннигай бэшэ, харин өөрынгөө бодожо ябадаг бодолые хөөрэжэ үгөө бэлэй. Бэрхэ шатаршан болохо гэһэн хүн үсэд зоригтойгоор шатарай теоринуудые шудалдаг, бэрхэ шатаршадтай наадахые хүсэхэ эрмэлзэлгэтэй байха ёһотой.

Хэрбээ хэн нэгэн шатаршада шүүгдэхэ байһанаа мэдэжэ байгаад, «Тэрэ намайе заатагүй шүүхэ» гэжэ наадаһанай хэрэггүй, харин өөрһөө дээгүүр наададаг шатаршаниие заатагүй шүүхэ ёһотойб гэһэн зорилготойгоор наадаха шухала. Иимэ зорилго гансашье урдаа табиха бэшэ, харин тэрэнээ бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлжэ һураха хэрэгтэй ха юм.

Гуша гаран жэл шатарай багшаар хүдэлхэ зуураа, Александр Михайлович мянга долоон зуу гаран шатаршад-разряднигуудые һургажа гаргаа. Һурагшадайнь тоодо ямаршье мэргэжэлтэй хүнүүд мүнөө бии. Жэшээлхэдэ, Базаржап Сампиловые абажа хараял даа. Тэрэ хүдөө ажахын эрдэм ухаанай кандидат байхаһаа гадна, мүн шатарааршье мастерта кандидат болоҗо шаданхай. Республикымнай суута шатаршад Спиридон Могордоев, Владимир Власов, Александр Самарин, Бадма Амбаев, Юрий Вощенко, Виктор Назимов, Таня Козулина, Таня Коновалова, Любовь Игумнова гэгшэд барандаал Александр Михайловичай шабинар ха юм даа. Эдэ шатаршаднай республикынгаа нэрэ солые хэдэн жэлэй туршада хамгаалжа ябана ха юм. Александр Михайловичай басаган Любовь Игумнова республикынгаа шатарай намтарта мартагдашагүй хуудаһануудые бэшэһэн байха. Тэрэ арбан табатай байхадаа, шатараар РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхэ мүрысөөндэ хабаадалсажа, нэгэдэхи разрядай шатаршанай эрилтэнүүдые дүүргэжэ шадаа һэн. Мүн тиихэдэ РСФСР-эй шэлэмэл командада оролдосожо, дүрбэ дахин наадаһан намтартай юм. СССР-эй бэрхэ шатаршадай дунда наадахадаашье тэрэ заатагүй түрүү һууринуудта гаралсадаг байгаа. 1959 ондо Александр Михайловичай басаган эхэнэр шатаршадай дунда түрүү һуури эзэлжэ, республикын чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй. Жэл үнгэрһэн хойно үшөө ехэ амжалтануудые туйлаба. РСФСР-эй шатаршадай дунда хахад финальна нааданда түрүү һуури эзэлжэ гараа һэн.

Һүүлэй жэлнүүдтэ, ондоогоор хэлэбэл, 1961—1962 онуудта Буряадаймнай шатаршад туйлаһан амжалтануудаа бүри ехээр арьбадхаа. Бэрхэ шатаршадаймнай зургаан хүндэ мастерта кандидадай нэрэ зэргэ олгогдобо. Тэдэнэй табаниинь Александр Михайлович Игумновай һурагшад болоно.

Мүнөө үедэ шатарай секцинүүдтэ гурба мянга гаран шатаршад хабаадалсана. Секцинүүдһээ гадуур айл бүхэнэй стол дээрэ шатарай байхые таанар заатагүй харадаг байгаа ёһотойт. Республикын һургуулинуудай эдир шатаршадай дунда Улаан-Үдын нэгэдэхи, хоёрдохи, хорин дүрбэдэхи, дүшэн нэгэдэхи, Оронгын һургуулинуудай алдар суу үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Олохон хүдөө нютагуудай шатарай секцинүүдые республикымнай бэрхэ шатаршад, тусхайлан хэлэбэл, Александр Михайловичай ёһото һурагшад хүтэлбэрилдэг юм. Жэшээлхэдэ, мастерта кандидат Бадма Амбаев түмэр замшадай техникумдэ, Александр Самарин Зүүн-Сибириин технологическа институтда шатарай секцинүүдые хүтэлбэрилнэ. Тиихэдэ Александр Мадаев Железнодорожно районой пионернүүдэй байшанда хоёрдохи жэлээ бэрхэ шатаршадые һургажа байнхай.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум шатарай дам саашадаа хүгжэлгэдэ Александр Михайловичай үзүүлһэн нүлөөе үндэрөөр сэгнэжэ, мүнөө жэл тэрээндэ Буряадай АССР-эй соёлой габьяата ажал ябуулагшын хүндэтэ нэрэ зэргэ олгоо.

Б. САНДАНОВ.

ГАШУУДАЛТАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

(Английска юмор)

Нэгэ хүдэлмэришэн эзэнэйнгээ кабинедтэ оронтороо үүдэндэнь зуг татан зогсобо.

— Юун хэрэгтэйб,—гээд эзэн асууба.

— Бидэ үлүүсэ ехээр хүдэлнэбди. Ажалнай даншье хүндэ, теэд хүдэлмэриимнай үдэр ута гээд булта хэлсэнэ,—гэбэ.

— Тиимэл ехээр хүдэлнэ гээшэ гүш?—гээд эзэн гайхана.

— Хэлсээнгүй ааб даа, сэр. Морин шэнгеэр ажаллагдана гээшэл.

— Нээрээ хэлэнэ гээшэ гүш?—гэбэ эзэн. — Тоолоод үзээл даа.

Эзэн тоолоҗо эхилнэ.

Тиихэдээ иигэжэ тоолобо: хүдэлмэришэд үдэртөө 8 час унтадаг. Тэрэнь жэлэй гурбанай нэгэн гэхэ гү, али 122 үдэр болоно. Үдэрэй зургаан час минил байнат—үшөө 92 үдэр. Воскресенидэ оройдоо хүдэлнэгүй. Мүн баһа энэ жэл юһэн һайндэр болоо. Үшөө 61 үдэр хаһагдана. Ажалдаа ерэхэдээ үдэр бүхэндэ час гээнэт, ажалһаа бусахадаа харгыдаа час хаянат. Жэл соо үшөө 30 үдэр. Инструментээ хурсадхаха, тоһодоходоо үдэрэй час шахуу саг хаянат—энэтнай үшөө 15 үдэрһөө доошо бэшэ саг эдинэ. Заводой заһабарилгада орохо үедэнь 14 үдэр соо амараат...

— Хүдэлэнгүй байхадаа хүлһэ абаагүй ха юмбиб!—гээд хүдэлмэришэн шангарба.

—Минии хэрэг юум,—гээд эзэн дураа тутан уурлана.

— Амаралта хадаа амаралтал бээзэ. Иигээд тоо: 122+92+61 30+15+14=349 үдэр. Мүнөө жэл 366 үдэртэй. Тиимэһээ хүдэлмэри хэхэ 17 үдэр оройдоо үлэнэ. Гээшье һаа, хургаа таһараад байхадаа 17 үдэрэйнгөө 16-ень хүдэлөөгүйш. Дүн гаргаад байхадамнай, ори танса үдэр үлэнэ. Тэрэш Майн нэгэнэй үдэр. Тэрэ үдэр забастовко хээш. Тушаан болоходоо, энэ ондо үлүү үдэртэй жэл байһан гэжэ нэгэ үдэр шамда туһалаа.

— Бодоод үзыш даа,— гээд эзэн үгэеэ дүүргэнэ. Бидэ хоёрой хэмнай зүб бэ. Морин шэнгеэр хүдэлнэб гэнэш. Шамайе ажалгүй хүн гэжэ тоолоноб.

ЯРУУНЫН ЗАГАҺАШАД ОЛЗОТОЙ

— Яагаа хүнгэн юм. Багаар ороолтай,—гэжэ нэгэ загаһашаниинь губшуураа татахадаа шамарлаһандал дуугарба.

— Багашье һаа, олзо, урматай даа, — гэлдэжэ байгаад сэн бун болошоһон нүгөөдүүлынь һахы һалбаг болотороо губшуураа шэрэжэл мэдэнэ....

Эдэнэрэй губшуураа татажа тарган гэһээнь алгана, сурхай, хөөлэнти, ялаагана дүүрэн. Багсаахадал зуугаад центнер болохо хэбэртэй.

— Урматай ехэ олзо ороо ха юм. Шимнай юугээ багаар ороо гэжэ байгаад урмаа хухараа һэмши. Үшөө дахин губшахал бологдобо,—гээд бригадир Залуцкий хөөрэнэ.

Яруунын загаһашадай бригаданууд үнгэрһэн жэлдэ габшагай бэрхээр ажаллажа, жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид дүүргэһэн юм. Загаһашадай дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ А. И. Залуцкиин бригадынхид эрхимлэжэ, загаһа бариха жэлэйнгээ түсэб үни хада дүүргэһэн юм. Тиибэшье эдэнэрнай һүүлэй үедэ Ярууна нютагайнгаа жаахан нуурнуудые губшажа, амжалта дээрээ бүри ехэ амжалта туйлаба ха юм.

Ехэ Ярууна, Нарһата нуурнууд дээрэ загаһашалһан нүгөөдэ бригадануудыньшье яһала һайн амжалта туйлаһан. Эдэнэрэй дундаһаа нүхэд П. Т. Димов, Н. К. Орлов гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг бригаданууд баян олзотой бусажа ерэнэ. Шэнэ жэлэй эхиндэ түсэбһөө гадуур хэдэн зуугаад центнер загаһа бариһан Яруунын загаһанай заводой коллектив амжалтаяа арьбадхан, үргэн Ярууна нютагайнгаа нуурнууд дээрэ үглөөнэй харанхыһаа үдэшын боро хараан болотор унаһан малгайгаа абаха забдагүй ажаллажа байнхай.

И. Артюнин.

Номой таг

Түүхэ шудалхада туһатай дэбтэр

Буряадай партийна организациин түүхэ тухай П. П. Тышкиловэй бэшэһэн шэнэ ном хэблэлһээ һаяхан гараба. «Буряадай партийна организаци ороной арадай ажахые һэргээн бодхоолгын үедэ» (1921—1925 онууд) гэһэн гаршагтайгаар Буряадай номой хэблэл тэрэ ном Улаан-Үдэдэ хэблэн гаргаба.

РСФСР-эй Буряад-Монголой автономито областиин партийна организациин, Байгал шадарай парторганизациин, Буряадай республиканска (областной) партийна организациин ажал ябуулга тухай автор харуулба.

«Арадай ажахые һэргээн бодхоохын түлөө тэмсэлэй жэлнүүдтэ (1921 — 1925 онуудта) партиин эмхидхэхы болон залан ударидахы үүргые Буряадай болон Байгал шадарай партийна организациин бишыхан отрядай энэ зорилго гүйсэдхэхын түлөө тэмсэн, республикын газар дайда дээрэ ажаһуудаг арадуудай нэгэдэл болон аха дүүгэй хани барисаае туйлаһан туйлалтые тодорхойлхо ябадал болоно» гэжэ автор оршол дотороо бэшэбэ.

Энэ ном: һэргээн бодхоолгын эхин үедэ Буряадай партийна организациин ажал ябуулга; НЭП-эй түрүүшын жэлнүүдтэ партийна организациин ябуулһан агитационно-ниитын хүдэлмэри; Ажалшадай ниитын организацинуудай (профсоюзууд, комсомол, кооперации, соведүүд) ажал ябуулгые һэргээлгэ; Буряадай партийна организациие эмхидхэлгэ болон тэрэнэй түрүүшын хэмжээ ябуулга; Буряадай партийна организаци һэргээн бодхоолгын үеын эсэстэ гэһэн бүлэгүүдтэй.

КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи марксизм-ленинизмын институдай партийна центральна архивһаа, КПСС-эй Буряадай болон Эрхүүгэй областной партийна комитедүүдэй архивуудһаа абтаһан документнүүд түрүүшынхеэ толилогдобо.

М. Спектор.

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур.
1964 оной январиин 8.

Хилын саанаһаа

СССР-эй амгалан ёһоной шэнэ үүсхэл

Н. С. Хрущевой бэшэг тушаа гадаадын хэблэл иигэжэ бэшэнэ

Гүрэнүүдые (правительствануудые) толгойлогшонорто СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущевой эльгээһэн бэшэгые дэлхэйн олониитэ тон ехээр һонирхон угтаа. Газарай талаар арсалдаануудые болон хилэ тухай асуудалнуудые шиидхэхын тулада хүсэ хэрэглэлгэһээ гүрэнүүдэй арсаха тухай уласхоорондын хэлсээ баталха гэһэн дурадхал энэ бэшэг сооһь оруулагданхай. Бэшэгэй удхые, энэ шухалын шухала документ тушаа тайлбаринууд болон һанамжануудые олон ороной газетэнүүд толилно.

БЕРЛИН

Н. С. Хрущевой бэшэг «Нейес Дейчланд» газетэдэ хүсэдөөр толилогдоо. Энэ бэшэгые Германиин Демократическа Республикын эрхэтэд угаа ехэ һонирхолтойгоор уншаһан байна. Москвагай зүгһөө гаргагдаһан амгалан ёһоной шэнэ үүсхэл бүхы 1964 оной политическэ хараа шэглэл болоҗо үгэнэ гээд газетэ түрүү бэшэг соогоо онсолон тэмдэглэнэ. Газарай талаар арсалдаата асуудалнуудые шиидхэхэдээ хүсэ хэрэглэхэһээ арсалга саашанхи алхамуудые, тусхайлбал, буу зэбсэг хуряаха талаар алхамуудые хэхэ ябадалые горитойгоор хүнгэдхэжэ үгэхэ байна.

ПРАГА

Гүрэнүүдэй хоорондохи хилын арсалдаануудые шиидхэхын тулада хүсэ хэрэглэхэ арга боломжые зайсуулха тон шухала болоо. Мүнөө үедэ дэлхэй дээрэ эгээн лэ нимэ оршон байдал тохёолдоод байна гээд Чехословакиин «Руде право» газетэ бэшэнэ. Энэ хадаа Н. С. Хрущевой бэшэгэй гол удхань болоно гээд газетэ тэмдэглэһэн байна. Советскэ правительствын толгойлогшын дурадхаһанай ёһоор хэлсээ баталаа һаа, бүхы дэлхэй дээрэ, илангаяа Европодо намдуу түбшэн оршон байдал бии болгохо һэн. Тэрээнһээ уламжалан сэрэгэй гаргашанууд хорохо байна.

СОФИ

Н. С. Хрущевой бэшэгые Болгариин хэблэл үргэнөөр тайлбарилна. Хүн түрэлтэнэй ерээдүй тухай оролдолго гаргаһан Н. С. Хрущевой бэшэгтэ дэлхэйн олониитэ гүнзэгы ехэ ойлгомжотойгоор угтаа гээд «Работническо дело» гэжэ газетэ түрүү бэшэг соогоо тэмдэглэнэ. Советскэ правительствые толгойлогшын дурадхал Совет ороной амгалан ёһоной политикые шууд сэхээр бэелүүлдэг байһые харуулна гээд «Труд» газетэ заана.

БУДАПЕШТ

«Һэбшээ һалхин», «Найдамтай бодол», «Москвагай амгалан ёһоной түсэб» гэһэн гаршагуудтайгаар Советскэ правительствын амгалан ёһоной шэнэ үүсхэлдэ зорюулагдаһан түрүү бэшэгүүдые Венгриин түбэй газетэнүүд толилоо. Дэлхэйн арадуудай хүлеэжэ байһанай ёһоор шахардуу шанга байдал һуларуулхые баруун гүрэнүүдые Советскэ правительствын толгойлогшо дахяад уряалба гээд «Непсабадшаг» газетэ бэшэнэ. Н. С. Хрущев эб найрамдал тухай хэлэхэһээ гадна, харин тодорхой дурадхалнуудые оруулаа, тиигээд бодото алхамуудые хэнэ.

БЕЛГРАД

Бэшэгэй дэлгэрэнгы удхые «Политика» газетэ толилоо. «Газарай асуудалнуудаар гүрэнүүдэй хоорондо гараһан арсалдаанууд милитаризмда таатай» гэжэ тус документ соо хэлэгдэһэн үгэнүүдые газетэ гаршаг болгон хэрэглэһэн байна.

Советскэ правительствын шэнэ дурадхалнуудта зорюулагдаһан статья соогоо «Борба» газетэ иигэжэ бэшэнэ. Советскэ правительствые толгойлогшын бэшэг угаа шухала алхам болоно, энэ бэшэг уласхоорондын харилсаануудые саашадань һайжаруулха талаар гаргагдадаг хүсэлэл оролдолгодо сэхэ дэмжэлгэ болоҗо үгэнэ.

АФИНА

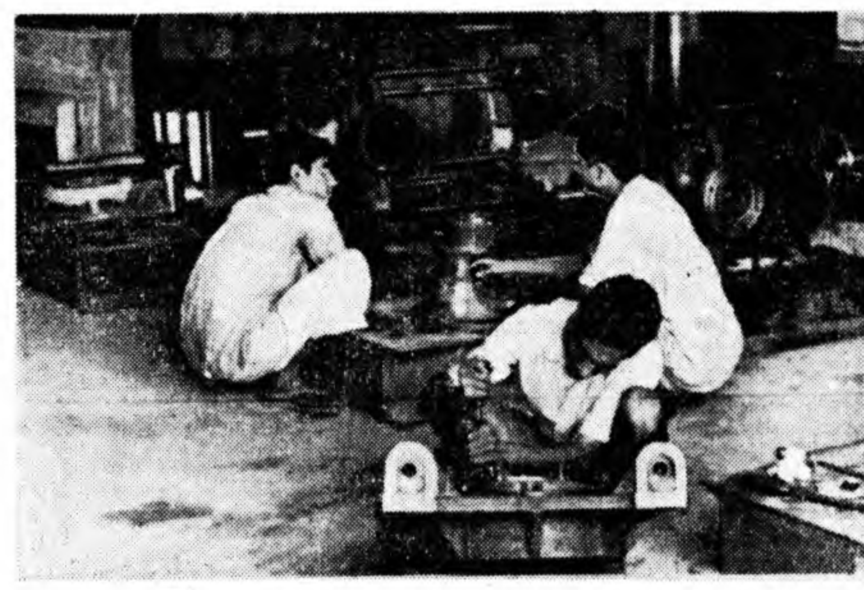
«Гүрэнүүдэй хоорондохи хилын арсалдаануудые гуримшуулха тухай уласхоорондын шэнэ хэлсээ баталхые ородой премьер дурадхана» гээд Грециин «Неа» газетэ томоор барлагдаһан гаршагтаа онсолон тэмдэглэһэн байна.

«Хрущевой бэшэг хадаа зүүн болон баруун оронуудай хоорондохи шэнэ хөөрэлдөөнүүдэй эхиниинь болоҗо үгэнэ. Эб найрамдал аршалан хамгаалхын түлөө, ядерна дай зайсуулхын түлөө тэмсэлэй түрүү зэргэдэ ходоодо ябадаг Хрущев уласхоорондын шахардуу шанга байдал һуларуулхын тулада шэнэ үүсхэл гаргаба. Тэрэнэй дурадхал хүлеэн абтаад, зохихо хэлсээн баталагдаад байгаа һаа, угаа ехэ удха шанартай байха һэн» гээд «Авги» газетэ бэшэнэ.

Январиин 6. (ТАСС).

ТУРЦИ. Анкара городой үгытэйшүүлэй байдаг гэрнүүд.
ЧТК—ТАСС-ай фото.

ИНДИ. Дургапурта (Бихар штат) Советскэ Союзай техническэ болон экономическа туһаламжатайгаар шахтануудай түхеэрэлгэнүүдые бүтээхэ томо завод баригдажа байнхай. Заводой бүхы гол түхеэрэлгэнүүд СССР-һээ эльгээгдэжэ байнхай. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нүүрһэнэй шахтануудта хэрэглэгдэхэ насосууд үйлэдбэриин саг зуурын баазада хабсаргагдажа байна.

ТАСС-ай фотохронико.

Һайн жэшээ

БЕРЛИН, январиин 6. (ТАСС). Баруун Берлинэй хүн зоной ГДР-эй ниислэлдэ ородог байха тухай хэлсээнэй хүсэндөө байха болзор үсэгэлдэр дүүрээ. Германиин Демократическа Республикын правительствын болон Баруун Берлинэй сенадай хоорондо баталагдаһан түрүүшын хуулита хэлсээн амжалтатайгаар дүүргэгдээ гээд АДН агентство мэдээсэнэ. 17 үдэрэй турша соо Баруун Берлиндэ ажаһуудаг 1.240 мянган хүн ГДР-эй ниислэлдэ орожо, өөһэдынгөө түрэлхидтэ айлшалһан байха юм. Хэлсээнэй хүсэндөө байха һүүлшын үдэртэ—январиин 5-да Баруун Берлинэй 280 мянган хүн өөһэдынгөө түрэлхидтэ айлшалаа.

Пропуск тухай Берлинэй хэлсээн хадаа һайн жэшээ болоҗо үгэнэ. Энэ хэлсээн хадаа Германиин хоёр гүрэнэй хоорондо хэгдэһэн таатай зохид үгэеэ ойлголсолгонууд Германидахи байдалые гуримшуулгада туһалжа шадаха, тиигэжэ уласхоорондын шахардуу шанга байдал һуларуулгада һайнаар нүлөөлхэ гээд АДН агентство тэмдэглэнэ.

Кубые хамгаалха

ГАВАНА, январиин 6. (ТАСС). «Өөрынгөө хүлһэншэ Бетанкурые хэрэглэн, Кубада эсэргүүгээр Хойто Америкын империалистнуудай бэлэдхэжэ байһан шэнэ хорото аашада эрид шууд эсэргүүсэлтэ үзүүлхыень Венесуэлын бүхы арадые бидэнэр уряалнабди» гээд Венесуэлын коммунис партиин мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ. Энэ мэдүүлгэнь Уругвайн «Популар» газетэдэ толилогдоо.

1963 оной эсэстэ Венесуэлдэ нюугаатай буу зэбсэг олдоһон байгаа. Тэрээниие Куба эльгээгээ гэһэн хэбэртэйгээр Бетанкурай правительство хорото шууяа гаргаһан юм. Энэ хорото аашань Венесуэлын коммунис партиин мэдүүлгэ соо элишэлэгдэһэн байна гээд Пренса Латина агентство Монтевидеоһоо мэдээсэнэ. Энэ худал хуурмаг хардалга буруу һүрөө гэжэ мэдүүлгэ соо заагдаха зуураа, Кубые хододоо хамгаалха байһан бүхы социалис оронууд тэрэнэй талада байна гээд онсолон тэмдэглэгдэнэ.

Голдуотерой мэдүүлгэ

НЬЮ-ЙОРК, январиин 6. (ТАСС). Республиканска партиин эгээн лэ схээр баруунай тала баригшадай ударидагша, Аризона штадһаа сенатор Барри Голдуотер иигэжэ мэдүүлээ. Хэрбээ 1964 ондо США-гай президентээр һунгагдаад байгаа һаа, ядерна туршалга хорихо тухай договорһоо арсаха оролдолго гаргахаб. «Хэрбээ агаарта ядерна туршалгануудые хэхэ ябадалай Холбоото Штадуудта таарамжатай байгаа гээшэ һаань, ядерна туршалгануудые хорихо тухай наһа бараһан президент Кеннедиин баталһан договор бидэндэ таарамжагүй гэжэ би урда мэтэ тоолоноб» гээд сенатор хэлээ.

Хэрбээ Нэгэдэмэл Нацинуудай Организацида КНР-эй түлөөлэгдэхэ эрхын һэргээгдээд байгаа һаань, энэ организациһаа Холбоото Штадуудай гараха тухай оролдохоб гээд сенатор мэдүүлээ. Советскэ Союзтай дипломатическа харилсаагаа таһалдуулха заналтые «хэлсээ хэхэ арга болгон» хэрэглэбэл таарамжатай гээд тэрэ хэлээ.

Хашаха хэһээхые һэдэгшэд бута сохигдобо

НЬЮ-ЙОРК, январиин 6. (ТАСС). Урда Вьетнамай партизануудта эсэргүүгээр энэ жэлдэ хэгдэһэн эгээн томо ябуулгын үедэ правительственна сэрэгүүд ехээр диилдээ гээд Ассошиэйтед Прессэй корреспондент Сайгонһоо мэдээсэнэ.

Сайгонһоо баруулжаа 40 шахуу мильдэ байдаг Бен Сук областьдохи партизан[illegible]дые усадхаха зорилгоор хэгдэһэн сэрэгэй ябуулгада правительственна саг үргэлжын армиин арбан батальон хабаадаа гээд корреспондент мэдээсэнэ. Правительственна сэрэгүүдэй зүгһөө 15 хүн алуулаа, 30 хүн шархатаа. Партизануудай зүгһөө хоёр хүн алуулһан байна.

«Вьетнамда нэгэшье томо ябуулга урагшатайгаар дүүрээгүй юм» гээд Америкын сэрэгэй «советнигүүдэй» нэгэн мэдүүлһэн байна.

Италиин компартиин гэшүүд олон болоно

РИМ, январиин 6. (ТАСС). 1964 оной январиин 1 хүрэтэр 1.222.185 коммунист өөһэдынгөө партийна документнүүдые һэлгэжэ, 1964 оной шэнэ түхэлэй партбиледүүдые абаа. Мүн шэнэ түхэлэй гэшүүнэй биледүүдые Италиин коммунис залуушуулай федерациин 91.529 гэшүүд абаһан байна.

Энэ үдэр хүрэтэр коммунис партида 70.549 шэнэ гэшүүн, коммунис залуушуулай федерацида—15.250 шэнэ гэшүүн абтаа.

Гастингсдэхи турнир

ЛОНДОН, январиин 6. (ТАСС). Гастингсдэхи турнирта үсэгэлдэр долоодохи тур наадагдаа. Турнирта түрүүлжэ ябаһан Москвагай мастер А. Хасин Венгриин шахматист Л. Лендьелдэ шүүгдээ. Гроссмейстер М. Таль англичанин Н. Литлвудые түргэнөөр шүүгээ.

Долоодохи турай һүүлээр тус бүридөө 5,5 очко абаһан М. Таль Л. Лендьел хоёр нэгэдэхи болон хоёрдохи һууринуудые хубаана. А. Хасин гурбадахи һуурида ябана.

Эрэшүүлэй дундахи хоёрдохи турнирта эхэнэрнүүдэй дундаһаа дэлхэйн чемпионка Нона Гаприндашвили урда мэтэ шүүгдээгүй ябаһаар.

Редакторай түлөө
Р. БИМБАЕВ.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. редактора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-37, отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабселькоров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и переводов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография Министерства культуры Бурятской АССР.

Н00006. Зак. № 33.